АНАЛІТИК
АУДИТОРСЬКА ФІРМА

ЕКОНОМІКА ФІНАНСИ ПРАВО

ЩОМІСЯЧНИЙ ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНИЙ ЖУРНАЛ

№ 5/1'2021

(видається з 1994 року)

ISSN 2409-1944

[https://doi.org/10.37634/efp.2021.5\(1\)](https://doi.org/10.37634/efp.2021.5(1))

Журнал включено до переліку наукових фахових видань України, в яких можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата з економічних і юридичних наук

Наказ Міністерства освіти і науки України від 02 липня 2020 р. № 886 (економічні науки).

Наказ Міністерства освіти і науки України від 24 вересня 2020 р. № 1188 (юридичні науки).

Рішення Аудиторської палати України від 21.12.2017 р. № 353/10 (облік та аудит).

Реєстраційне свідоцтво серії КВ № 21620-11520ПР від 12 жовтня 2015 р.

Журналу присвоєно міжнародний ідентифікаційний номер ISSN 2409-1944 та включено до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus.

Префікс doi журналу: 10.37634/efp.

Засновники:

Аудиторська фірма "Аналітик" спільно з Національною академією внутрішніх справ України

Статті обов'язково проходять

відбір, внутрішнє і зовнішнє рецензування

Рекомендовано до друку та до поширення через мережу Інтернет Вченою радою Національної академії внутрішніх справ України (Протокол № 9 від 19 травня

2021 р.). Повний або частковий передрук матеріалів журналу допускається лише за згодою редакції.

Відповідальність за добір і викладення фактів несуть автори. За зміст та достовірність реклами несе відповідальність рекламодавець.

Підписано до друку 26.05.2021

Формат 60/84/8

Наклад – 250 прим.

Адреса редакції: 01001, м. Київ, вул. Хрещатик, 44

Телефони: (050) 735-43-41, (096) 221-88-61

Факс: (044) 278-05-88

E-mail: efp.redaktor@gmail.com

Сайт: www.efp.in.ua

Суб'єкт видавничої справи

© "Аналітик", 2021
© "Економіка. Фінанси. Право",
2021

Типографія: ТОВ "Міжнародний бізнес центр"

АНАЛІТИК
АУДИТОРСЬКА ФІРМА

ECONOMICS FINANCES LAW

MONTHLY INFORMATIONAL AND ANALYTICAL JOURNAL

№ 5/1'2021

(issued from 1994)

ISSN 2409-1944

[https://doi.org/10.37634/efp.2021.5\(1\)](https://doi.org/10.37634/efp.2021.5(1))

Journal is included in the list of scientific professional editions of Ukraine, which can be published results of dissertations for the degree of doctor and candidate (PhD).

Order of Ministry of Education and Science of Ukraine of 02 July 2020 № 886 (economic sciences).

Order of Ministry of Education and Science of Ukraine on September 24, 2020 № 1188 (legal sciences).

Order of Audit Chamber of Ukraine on 21 December 2017 № 353/10 (accounting and audit).

Certificate of registration of a series of KV № 21620-11520PR dated October 12 2015.

Journal is awarded the international identification number ISSN 2409-1944 and included in the international Scientometrics base Index Copernicus.

Journal's doi: 10.37634/efp.

Founders:

Audit firm "Analitik" jointly with the National Academy of Internal Affairs of Ukraine

Articles must pass

selection, internal and external review

Recommended for publication and dissemination through the Internet by the Academic Council of the National Academy of Internal Affairs of Ukraine (Protocol № 9 dated May 19, 2021). Full or partial reprint of the

materials of the journal is allowed only with the consent of the editorial office.

The authors are responsible for the selection and presentation of the facts. The content and authenticity of the advertisement is the responsibility of the advertiser.

Signed for print 26.05.2021

Format 60/84/8

Publication – 250 copies

Address of the editorial office: 01001, Kyiv,
Khreshchatyk str., 44

Phones: (050) 735-43-41, (096) 221-88-61

Fax: (044) 278-05-88

E-mail: efp.redaktor@gmail.com

Web: www.efp.in.ua

*The subject of
publishing*

© "Analitik", 2021
© "Economics. Finances. Law",
2021

Typography: LLC "International Business
Center"

Головний редактор

Левченко Валентина Петрівна, д.е.н., член Ради нагляду за аудиторською діяльністю Органу суспільного нагляду за аудиторською діяльністю, директор ВПГО «Спілка аудиторів України»

Шеф-редактор

Головач Володимир Володимирович, к.ю.н., голова правління ПрАТ «Аудиторська фірма "Аналітик"», Заслужений юрист України

Члени редакційної колегії з економічних наук:

Бойко Антон Олександрович, к.е.н., доцент кафедри економічної кібернетики, Сумський державний університет

Величко Олена Георгіївна, радник першого віце-прем'єра міністра України – Міністра економічного розвитку і торгівлі України

Вереzubova Tetiana Anatoliivna, д.е.н., професор, завідувач кафедри фінансів, Білоруський державний економічний університет

Герасимович Анатолій Михайлович, д.е.н., професор, Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана

Головач Tetiana Anatoliivna, д.е.н., професор, аудитор, заступник директора з наукової роботи Інституту аудиту

Криштопа Ірина Ігорівна, д.е.н., професор, професор кафедри обліку і оподаткування Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана

Манцевич Юрій Миколайович, д.е.н., доцент, вчений секретар Державного підприємства «Науково-дослідний і проектний інститут містобудування»

Полякова Євгенія Сергіївна, к.е.н., доцент кафедри фінансів та банківської справи, проректор з науково-педагогічної роботи (навчальний процес) Вищого навчального закладу «Міжнародний технологічний університет «Миколаївська політехніка»

Потишняк Олена Миколаївна, д.е.н., професор, професор кафедри організації виробництва, бізнесу та менеджменту Харківського національного технічного університету сільського господарства імені Петра Василенка

Прушківський Володимир Геннадійович, д.е.н., професор, перший проректор Запорізького національного технічного університету

Сіскос Евангелос, д.е.н., професор, Університет Західної Македонії

Ткаченко Сергій Анатолійович, д.е.н., професор, ректор Вищого навчального закладу «Міжнародний технологічний університет «Миколаївська політехніка»», Академік Академії економічних наук України

Тринчук Віктор Вікторович, к.е.н., доцент кафедри туристичного та готельного бізнесу Національного університету харчових технологій

Чижевська Людмила Віталіївна, д.е.н., професор, професор кафедри обліку і аудиту Державного університету «Житомирська політехніка», академік Академії економічних наук України

Члени редакційної колегії з правових наук:

Балгіббекова Гульнара, к.ю.н., завідувач кафедри конституційного та міжнародного права, Карагандинський державний університет ім. Е.А. Букетова

Василинчук Віктор Іванович, д.ю.н., професор, професор кафедри оперативно-розшукової діяльності Національної академії внутрішніх справ, заслужений юрист України, полковник поліції

Глушков Валерій Олександрович, д.ю.н., проф., заслужений юрист України, академік Міжнародної академії безпеки та конфліктології

Константинов Сергій Федорович, д.ю.н., професор, завідувач кафедри адміністративної діяльності НАВС

Луць Володимир Васильович, д.ю.н., професор, заслужений діяч науки і техніки України, академік Національної академії правових наук України

Мусін Куат Санязданович, к.ю.н., старший викладач кафедри конституційного та міжнародного права, Карагандинський державний університет ім. Е.А. Букетова

Озерський Ігор Володимирович, д.ю.н., професор, професор кафедри цивільного та кримінального права і процесу Чорноморський національний університет імені Петра Могили, академік Національної академії наук вищої освіти України

Скоржевська-Амберг Малгожата, Доктор філософії, адвокат, Університет Козмінського, юридичний коледж, Кафедра теорії, філософії та історії права (Польща)

Фрицький Юрій Олегович, д.ю.н., професор, завідувач кафедри конституційного, адміністративного права та соціально-гуманітарних дисциплін, Інститут права та суспільних відносин Університету "Україна". Заслужений юрист України.

Яровий Анатолій Олександрович, к.ю.н., доцент, професор кафедри права публічного адміністрування Маріупольського державного університету, суддя у відставці

Відповідальний редактор: Поповецька-Демченко Леся Петрівна

Випусковий редактор: Туманян Анна Оганесівна

Editors-in-chief

Valentyna P. Levchenko, Dr. Economics, member of the Supervisory Board for audit activity of the Authority public oversight for audit activity, Director of the All-Ukrainian Professional Non-Governmental Organization "Union of Auditors of Ukraine"

Volodymyr V. Holovach, PhD Law, Head of the Board of the Audit Firm "Analytik", Honored Lawyer of Ukraine

Members of the editorial board of Economic Sciences:

Anton O. Boiko, PhD Economics, Associate Professor of Economic Cybernetics Department, Sumy State University

Olena H. Velychko, Advisor to the First Vice Prime Minister of Ukraine - Minister of Economic Development and Trade of Ukraine

Tatyana A. Verezubova, Dr. Economics, Professor, Head of the Department of Finances, Belarusian State Economic University

Evangelos Siskos, Dr. Economics, Professor, University of Western Macedonia

Anatoliï M. Herasymovych, Dr. Economics, Professor, Kyiv National Economic University after Vadym Hetman

Tetiana A. Holovach, Dr. Economics, Professor, auditor, deputy director for scientific work of the Institute of Audit

Iryna I. Kryshchova, Dr. Economics, Professor, Professor of Accounting and Taxation Department, Kyiv National Economic University after Vadym Hetman

Yurii M. Mantsevyich, Dr. Economics, Associate Professor, Scientific Secretary of the State Enterprise "Research and Design Institute of Urban Development"

Yevheniia S. Poliukova, PhD Economics, Associate Professor of Finances and Banking Department, vice-rector for scientific and pedagogical work, Higher Educational Institution «International Technology University "Mykolaiv Polytechnic"»

Olena M. Potyshniak, Dr. Economics, Professor, Professor of the Production, Business and Management Department of the Kharkiv National Technical University of Agriculture after Petro Vasilenko

Volodymyr H. Prushkivskiy, Dr. Economics, Professor, First Vice-Rector of the Zaporizhia National Technical University

Serhiï A. Tkachenko, Dr. Economics, Professor, Rector of the Higher Educational Institution «International Technology University "Mykolaiv Polytechnic"», Academician of Academy of Economic Sciences of Ukraine

Viktor V. Trynchuk, PhD Economics, Associate Professor of tourism and hotel business department, National University of Food Technology

Liudmyla V. Chyzhevska, Dr. Economics, Professor, Professor of the Production, Professor of Accounting and Auditing Department, State University "Zhytomyr Polytechnic", Academician of the Academy of Economic Sciences of Ukraine

Members of the editorial board of Law Sciences:

Gulnara Balgimbekova, PhD Law, Head of the constitutional and international law department, Karagandy State University after E.A. Buketov.

Serhiï F. Konstantinov, Dr. Law, Professor, Head of the Administrative Activity Department of the National Academy of Internal Affairs

Viktor I. Vasylynychuk, Dr. Law, Professor, Professor of the Operational and Investigating Department of the National Academy of Internal Affairs, Honored Lawyer of Ukraine, Colonel of the Police

Valerii O. Hlushkov, Dr. Law, Professor, Honored Lawyer of Ukraine, Academician of the International Security and Conflict Academy

Volodymyr V. Luts, Dr. Law, Professor, Honored Worker of Science and Technology of Ukraine, Academician of National Academy of Law Sciences of Ukraine

Kuat S. Musin, PhD Law, Senior Lecturer of the constitutional and international law department, Karagandy State University after E.A. Buketov.

Ihor V. Ozerskyi, Dr. Law, Professor, Professor of the Civil and Criminal Law and Process Department of Black Sea National University after Petro Mohyla, Academician of the National Academy of Sciences of Higher Education of Ukraine

Malgorzata Skorzevska-Amberg, PhD, DSc, Kozminski University, College of Law, Department of Theory, Philosophy and History of Law (Poland)

Yurii O. Frytskyi, Dr. Law, Professor, Head of the Constitutional, Administrative Law and Social and Humanitarian disciplines Department, Law and Public Relations Institute of the "Ukraine" University, Honored Lawyer of Ukraine

Anatoliï O. Yarovyi, PhD Law, Professor of Law and Public Administration Department, Mariupol State University, retired judge

Managing editor: Lesia P. Popovetska-Demchenko

Issue Editor: Anna O. Tumanian

ЗМІСТ

ІВАНЕНКО О.А., ВОЛОШИН А.О. Поняття та ознаки речового права	5
КОСТАКОВА Л.Д. Антикризисний фінансовий менеджмент – компонента управління промисловим підприємством	10
НЕЧИПОРЕНКО Т.Д., МУСЯТОВСЬКА Л.Й., МУСЯТОВСЬКА О.С. Інноваційна компетентність викладача фінансових дисциплін закладу фахової передвищої освіти	14
ТКАЧЕНКО С.А., ПОТИШНЯК О.М., ПОЛЯКОВА Є.С. Контроль затрат на обеспечение качества продукции	18
ЗАХАРЧУК О.В., КОВАЛИК О.А., КОВТУНЕНКО К.В. Превентивне управління ризиками на підприємстві	22
ТУРЧИН Н.В., ТУРЧИН А.В. Правове регулювання криптовалюти в Україні	26
ГАЛЬЧЕНКО С.О., КОТЕНКО Б.В., ТЕРЕЩЕНКО Д.О. Адміністративно-правовий статус іноземців	30
ГАЛАЙ М.М., КОСЯК І.В. Публічний інтерес в адміністративному праві	37

CONTENTS

IVANENKO O., VOLOSHYN A. Concept and characteristics of the right to thing	5
KOSTAKOVA L. Anti-crisis financial management – component of industrial enterprise management	10
NECHYPORENKO T., MUSIATOVSKA L., MUSIATOVSKA O. Innovative competence of the teacher of financial disciplines of the institution of professional preliminary education	14
TKACHENKO S., POTYSHNIAK O., POLIAKOVA Ye. Target cost management to ensure product quality	18
ZAKHARCHUK O., KOVALYK O., KOVTUNENKO K. Preventive risk management in the enterprise	22
TURCHYN N., TURCHYN A. Legal regulation of cryptocurrency in Ukraine	26
HALCHENKO S., KOTENKO B., TERESHCHENKO D. Administrative and legal status of foreigners	30
HALAI M., KOSIAK I. Public interest in administrative law	37

ІВАНЕНКО

Олеся Анатоліївна
olesya_ivanenko@ukr.net

УДК 347.22

ВОЛОШИН

Артем Олегович

ПОНЯТТЯ ТА ОЗНАКИ РЕЧОВОГО
ПРАВАCONCEPT AND CHARACTERISTICS OF
THE RIGHT TO THINGк.ю.н., доцент кафедри,
Київський національний
економічний університет імені
Вадима ГетьманаDOI: [https://doi.org/10.37634/efp.2021.5\(1\).1](https://doi.org/10.37634/efp.2021.5(1).1)студент, Київський
національний економічний
університет імені Вадима
Гетьмана

IVANENKO Olesia – PhD in Law, Associate Professor of department, Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman

VOLOSHYN Artem – student, Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman

Статтю присвячено дослідженню окремих аспектів речового права як суб'єктивного цивільного права. Зазначена правова категорія є добре відомою сучасним науковцям, адже бере свій початок ще з часів Стародавнього Риму та дійшла до сьогодення майже без змін. Однак різного роду суспільні відносини, їх розвиток, поява нових тощо справляють постійний вплив на речове право загалом, його ознаки та структурні елементи, тож системне вивчення даного суб'єктивного цивільного права є актуальним у всі часи. Досліджено поняття речового права, яке залишилось поза увагою вітчизняного законодавця; класифікація речового права; ознаки речового права та його співвідношення з правом зобов'язальним; визначено, що право власності та право на чужі речі є ключовими інститутами речового права; окреслено способи захисту речового права.

* * *

Introduction. The right to thing and its law institutions has repeatedly become the subject of scientific research of both Ukrainian and foreign scientists. However, despite the significant number of scientific researches on this issue, the definition of the right to thing has not been enshrined in legislation of Ukraine. This indicates that the right to thing remains one of the most complex and least studied law categories of civil law.

The purpose of this paper is to define the concept of the right to thing and outline its features that distinguish it from other institutions of civil law. In accordance with the goal, the main objectives of this study are to formulate a definition of the right to thing, define its system and elements, outline the types of the right to thing in accordance with the well known classifications.

Results. This paper is devoted to the study of certain aspects of the right to thing as a subjective right. This legal category is well known to modern scholars, since it dates back to the times of Ancient Rome and has come down to our days without significant changes. But various kinds of social relations, their development, the appearance of new types have a significant impact on the right to thing in general, its features, structural elements, and so on, so the study of this subjective civil law remains relevant.

This paper examines the concept of the right to thing, which remained outside the attention of the domestic legislator; classification of the right to thing; characteristics of the right to thing and its correlation with the liability rights; it is determined that the right to thing and the special property are the key law institutions of the right to thing; the methods of defending the right to thing are indicated in this paper.

Conclusion. The right to thing is a right that enshrines the ownership of a tangible thing to a particular person, direct control over it in a clearly defined scope of powers and endowed with protection from any person who violates this right.

Ключові слова: речові права, право власності, право на чужі речі, способи захисту речового права, виндикаційний позов, негативний позов

Keywords: Real rights, right to thing, property rights, special property, methods of defence of the right to thing, vindication claim, negatory claim

ВСТУП

Речове право та його правові інститути неодноразово ставали предметом дослідження як вітчизняних так і закордонних науковців. Зокрема окремі аспекти речового права досліджували у своїх працях такі науковці як І.А. Бірюков, О.В. Дзера, Ю.О. Заїка, І.О. Ізарова, Н.С. Кузнєцова, В.В. Луць, Р.А. Майданик, В.І. Нагнибіда, О.А. Підпригора, Н.О. Саніахметова, І.Ф. Севрюкова, І.В. Спасибо-Фатєєва, Є.О. Харитонов, Г.Г. Харченко, С.І. Шимон, Я.М. Шевченко та ін. Однак, не зважаючи на значну кількість наукових досліджень за даною проблематикою, а також важливість розуміння сутності речового права та його правових інститутів для сталого функціонування цивільних правовідносин, визначення поняття речового права так і не знайшло свого закріплення у чинному законодавстві України, що свідчить про те, що речове право

залишається однією із найскладніших та найменш вивчених правових категорій цивільного права.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Метою даної наукової статті є визначення поняття речового права та окреслення його ознак, які вирізняють його з-поміж інших інститутів цивільного права. Відповідно до поставленої мети, основними завданнями даного дослідження є формулювання визначення поняття речового права, визначення його системи та елементів, окреслення видів речового права відповідно до найбільш розповсюджених класифікацій.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Під час підготовки наукової статті використані як загальнонаукові, так і спеціальні методи наукового пізнання. Зокрема, історичний метод використано для аналізу речового права у частині його історичного розвитку, починаючи з часів римського приватного

права й до сьогодні. З допомогою порівняльно-правового методу дослідження вивчено співвідношення ознак речового права з правом зобов'язальним, окреслено їх спільні та відмінні ознаки. Використання діалектичного методу дозволило сформулювати поняття окремих правових категорій, зокрема речового права, права власності, правомочностей власника та окреслити специфіку їх здійснення. Формально-логічні методи наукового пізнання, такі як аналіз, синтез, абстрагування, узагальнення, аналогія, моделювання тощо дозволили дослідити функціонування окремих елементів речового права в сучасній цивілістичній науці. Також з їх допомогою сформульовано висновки стосовно загальноправової характеристики речового права та його правових інститутів.

РЕЗУЛЬТАТИ

Інститут речового права не є новим для цивілістичної науки. Цей правовий інститут та інститут зобов'язального права були центральними у системі римського приватного права. Так, як зазначають сучасні науковці, «римське речове право – це досконале правове явище, яке сформулювалося з простого тримання речі до інституту абсолютної влади власника над річчю.... Речові права являють собою правову владу або абсолютне владарювання власника над річчю» [14, с. 148].

І.Ф. Севрюкова пропонує розуміти речове право як вид майнового права, яке оформляє та закріплює належність речей – матеріалізованих об'єктів цивільного обігу, суб'єктам цивільних правовідносин [5, с. 800].

На думку Є.О. Харитонova та Н.О. Саніахметовой, речове право слід розглядати як право, що «забезпечує задоволення інтересів правомочної особи шляхом безпосереднього впливу на річ, що знаходиться у сфері її господарського відання» [18, с. 250].

Інші вчені пропонують визначати речове право у суб'єктивному та об'єктивному розумінні. У першому випадку ним є абсолютне майнове право, здійснення якого відбувається через самостійне правове панування особи над річчю безпосередньо та опосередковано у порядку та в межах, встановлених законом [17, с. 37]. А стосовно розуміння речового права в об'єктивному значенні, то ним є сукупність правових норм, що регулюють відносини, пов'язані із впливом особи на річ [6, с. 22].

Досить відмінним від раніше зазначених визначень є визначення, запропоноване авторами підручника з цивільного права України, які визначають речове право як «сукупність правових інститутів, норми яких забезпечують особі можливість здійснювати належні їм суб'єктивні цивільні права з впливу на річ, яка знаходиться в її господарюванні, за своєю волею або без щоразового погодження своєї волі з волею інших, причетних до цієї речі, осіб» [19, с. 217].

На думку окремих науковців речове право це суб'єктивне цивільне право, об'єктом якого є річ [21, с. 81]. Особа, яка володіє речовим правом, здійснює його самостійно, не вдаючись для цього до якихось певних дій або до сприяння інших зобов'язаних осіб. Власник речі володіє, користується та розпоряджається нею на власний розсуд у межах, визначених законом.

Також речовими правами пропонується вважати

самостійний різновид суб'єктивних цивільних прав, які наділяють їх володільця певним видом можливої поведінки шляхом безпосереднього впливу на річ.

Керуючись зазначеним вище, можна резюмувати, що загалом, серед науковців склалося єдине розуміння сутності речового права як права, яке забезпечує інтерес власника або іншого законного володільця шляхом безпосереднього впливу на річ та закріплює їх відношення до речі.

Варто зазначити, що виділяють дві моделі речового права – елементарну та власницьку. Перша модель речового права ґрунтується на принципі, що на річ може існувати виключно право власності, а всі інші права на неї є правами на чужу річ, похідними від права власності. Стосовно другої моделі об'єктивного речового права, – її особливістю є те, що систему речових прав складають не право власності та група прав на чужі речі, а система декількох суб'єктивних прав власності, розташованих в ієрархічному порядку.

Окрім того, слід зазначити, що в науковій літературі можна зустріти поділ речового права на об'єктивне та суб'єктивне. Речове право в об'єктивному розумінні являє собою сукупність правових норм, які утворюють інститут (або, навіть, підгалузь) цивільного права, зміст яких полягає у регулюванні відносин з привласнення речей суб'єктами права. Водночас суб'єктивне речове право є юридично забезпеченою можливістю суб'єкта права здійснювати панування, реалізовувати владу стосовно належної йому речі в межах, які не зачіпають законні права інших осіб.

Викликає чималий інтерес поділ речового права на абсолютне та обмежене, запропонований окремими науковцями [22]. І якщо зміст абсолютного речового права є широковідомим у наукових колах, то стосовно обмеженого речового права – запропонований підхід можна визнати новаторським. Отже, дане право це є обтяження права власності, яке належить невласнику даної речі, наділене властивістю слідування за річчю, можливістю речово-правового захисту та дозволом для титульного володільця отримувати від речі користі властивості, привласнювати її плоди та інші блага.

Речове право як майнове право має низку ознак, які визначають його зміст та напрями правового регулювання. Основними ознаками речового права є наступні:

1) абсолютний характер, який слід розуміти як передбачену законом можливість власника або іншого законного володільця висунути вимогу до будь-якої особи, яка порушує його право власності або право користування чи розпорядження річчю. Іншим словами, власник речі або інший законний володільець може отримати захист свого речового права від будь-яких порушень. Однак таку позицію науковців не повною мірою розділяє судово практика. Так, Конституційний Суд України у своєму рішенні від 5 червня 2019 р. № 3-р(Г)/2019 у справі № 3–391/2018 (6048–18) прямо заперечив абсолютність ключового речового права – права власності та встановив межі такої обмеженості: здійснення лише на підставі закону з дотриманням принципу розумної визначеності та пропорційності, який вимагає досягнення розумного співвідношення між інтересами особи та суспільства.

Додавши, що «при обмеженні права власності в інтересах суспільства пропорційними можуть вважатися такі заходи, які є менш обтяжливими для прав і свобод приватних осіб з-поміж усіх доступних для застосування заходів» (абз. 7 пп. 2.3 п. 2 мотивувальної частини) [4].

2) принцип слідування, який полягає в тому, що речове право слідує за річчю, тобто незалежно від зміни власника;

3) гласність або публічність. Сутність даної ознаки розкривається через абсолютність речового права. Оскільки речове право діє проти кожного, то й кожний повинен мати можливість отримати інформацію про ту чи іншу річ;

4) перевага речового права, що забороняє будь-кому перешкоджати суб'єкту речового права здійснювати його реалізацію. Даний принцип, переважно спрямований на те, щоб усунути конфлікти та розбіжності між правами, які виникли щодо однієї й тієї ж речі. Так, «конфліктувати» можуть між собою право власності та право володіння, речове право та зобов'язальне тощо;

5) встановлення речових прав законом означає, що конкретні види речових прав можуть встановлюватися виключно законодавцем. Тобто законом визначається вичерпний перелік речових прав, надається вичерпна їх характеристика шляхом формулювання їх змісту, підстав набуття, зміни та припинення;

6) ознака визначеності – зміст якої зводиться до того, що об'єктом речового права можуть бути лише речі, наділені індивідуальними ознаками або, як їх ще називають, – індивідуально-визначені речі;

7) ознака переваги, яка відображає перевагу речового права над зобов'язальним, однак лише у разі, якщо перше виникло раніше. Тоді суб'єкт речового права буде мати переваги стосовно здійснення та захисту свого права перед суб'єктом права зобов'язального.

Досліджуючи особливості та ознаки речового права, І.Ф. Севрюкова наголошує, що речові права досить ґрунтовно відрізняються від зобов'язальних, адже перші відображають статику майнових правовідносин, тоді як другі – показують перехід речей від одного учасника цивільних правовідносин до іншого, що свідчить про динаміку майнових правовідносин та динамічний характер зобов'язального права [15]. Також підкреслимо, що об'єктами речового права можуть бути виключно речі, які мають тілесний характер. Попри те, що серед науковців можна зустріти думку, що речами можуть бути, зокрема предмети, які фізично ще не існують, а лише очікуються, важко погодитися із такою позицією, адже тут слід вести мову про елемент саме зобов'язального правовідношення, оскільки реальна відсутність такого предмета фізично свідчить і про відсутність речового права відносно нього.

Крім того, суттєві відмінності, зазначена у попередньому абзаці авторка, вбачає й між речовими та виключними правами. Зокрема, якщо об'єктом першого є матеріальний предмет зовнішнього світу, то об'єктом других є результат творчої діяльності та засоби індивідуалізації товарів та їх виробників. Аналіз відмінностей речового права від інших цивільних прав буде неповним, якщо не згадати про особисті

немайнові права. Не вдаючись до детального опису, зазначимо, що речові права відрізняються від особистих немайнових теж об'єктом, яким в останньому випадку є особисте немайнове благо, тісно пов'язане з особою їх власника. Інакше кажучи, особисте немайнове право це можливість фізичної особи вільно обирати варіант власної поведінки у сфері свого приватного життя. Перелік прав, які за своєю правовою природою є особистими немайновими, адже належать кожній особі, тісно пов'язані з нею, є невідчужуваними та не мають економічного змісту, зазначений у ч. 1 ст. 270 ЦК України. Зокрема, це право на життя, ім'я, свободу та особисту недоторканність, охорону здоров'я, безпечне довкілля, повагу до честі та гідності, свободу слова, свободу пересування та вільний вибір місця проживання тощо [2]. Пропонований перелік не є вичерпним та може бути розширений законами України.

Досліджуючи окремі аспекти речового права, вбачаємо за необхідне зупинитися на окресленні його ознак, які відмежовують його від інших цивільних прав. Так, речові права характеризуються абсолютністю, що відрізняє їх від прав зобов'язальних. По-друге, речові права встановлюють безпосереднє відношення суб'єкта права до конкретної речі, що зі свого боку надає можливість користуватися річчю без участі або допомоги будь-яких інших осіб. По-третє, речове право кожної особи наділене можливістю захисту шляхом застосування речово-правових способів – виндикаційного та негаторного позовів.

Так, виндикаційний позов як засіб захисту порушеного речового права являє собою вимогу про витребування індивідуально-визначеної речі власником або іншим законним володільцем від будь-якої особи, яка незаконно володіє нею. Натомість зміст негаторного позову становлять вимоги про припинення перешкоджання у користуванні та розпорядженні власною річчю за умови, що вона перебуває у власника або законного володільця.

Варто зазначити, що сучасні правові системи визнають існування речових прав, серед яких перше місце посідає право власності, однак по-різному регулюють їх. Найбільш розповсюдженим способом правового регулювання правовідносин власності у міжнародному приватному праві є колізійно-правовий, тобто регулювання нормами, які закріплені у міжнародних договорах. Так, і національні колізійні норми й договірні колізійні, які регулюють речові правовідносини, керуються одним загальноновизнаним законом (принципом) – законом місця знаходження речі. Зокрема, ст. 38 Закону України «Про міжнародне приватне право», яка регламентує вибір права, що застосовується до речових прав, зокрема й до права власності, встановлює, що зазначені права, а також належність конкретних речей до рухомих або нерухомих, визначаються правом тієї держави, у якій ці речі (майно) знаходяться [3].

Вивчаючи наукові роботи сучасних науковців, які тією чи іншою мірою стосуються речового права та його окремих інститутів, нами було з'ясовано, що речовому праву часто протиставляють обмежене речове право. Дане право визначається як обтяження права власності, яке належить особі, яка не є влас-

ником даної речі, та характеризується такою властивістю як право слідування та можливістю речово-правового захисту, а також надає право зазначеній особі здобувати вигоду та інші корисні властивості від використання речі. Вбачається, що дане обмежене речове право за своєю правовою природою є нічим іншим як правом на чужі речі – одним із видів речового права.

ВИСНОВКИ

Підсумовуючи викладене вище, можна зробити висновок, що речове право це право, предметом якого є матеріальна річ, яке закріплює приналежність даної речі певній особі та панування над нею, а також гарантований захист від будь-якої особи, яка порушить це право.

Речове право можна розглядати як в об'єктивному розумінні, так і в суб'єктивному. Речове право в об'єктивному розумінні це система правових норм, які визначають межі можливих дій осіб з привласнення, володіння, користування та розпорядження речами, які знаходяться в цивільному обороті. Відносно тлумачення речового права у суб'єктивному розумінні, – воно являє собою юридичну можливість для особи здійснювати правомочності власника на власний розсуд та в межах, визначених чинним законодавством.

Речове право має ознаки, проаналізувавши які їх можна поділити на два види – прямі ознаки та непрямі або опосередковані. Першими є ознаки, які характеризують власне саме суспільне правовідношення, врегульоване нормами речового права. До цих ознак належать об'єкт речового права, структура взаємозв'язку між учасниками речових правовідносин та зміст речового права. Непрямими ознаками речового права слід вважати ознаки, які характеризують не речове право, врегульоване нормами права, а його правовий зміст. Саме останні й заведено вважати ознаками речового права.

Досліджуючи речові права, важливо пам'ятати, що їх характерною ознакою та відмінністю від прав зобов'язальних є те, що вони прямо визначені у чинному законодавстві та мають абсолютну дію, що дає можливість здійснювати їх захист від будь-кого, хто порушує їх або обмежує правомочності власника з їх реалізації.

Отже, пропонується наступне визначення речового права. Речове право це право, яке закріплює належність тілесної речі конкретній особі, безпосереднє панування над нею в чітко визначеному обсязі правомочностей та наділене захистом від будь-якої особи, яка це право порушує.

Список використаних джерел

1. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254>
2. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>
3. Про міжнародне приватне право: Закон України від 23 червня 2005 р. № 2709-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2709-15#Text>
4. Рішення Конституційного Суду України (Перший сенат) у справі за конституційною скаргою товариства з обмеженою відповідальністю «МЕТРО КЕШ ЕНД КЕРІ УКРАЇНА» щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень абзаців двадцять четвертого,

двадцять п'ятого, двадцять шостого розділу I Закону України «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо уточнення деяких положень та усунення суперечностей, що виникли при прийнятті Закону України «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо покращення інвестиційного клімату в Україні» від 23 березня 2017 року № 1989-VIII від 5 червня 2019 року № 3-р(І)/2019 у справі № 3-391/2018(6048/18). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/va03p710-19#Text>

5. Великий енциклопедичний юридичний словник / ред. Ю.С. Шемшученко. К.: Вид-во «Юридична думка», 2012. 1020 с.
6. Грабик В.В., Коваль І.Ф. Поняття речових прав. URL: <https://jvestnik-sss.donnu.edu.ua/article/view/5449/5476>
7. Дзера І.О. Цивільно-правові засоби захисту права власності в Україні: монографія. К., 2011. 255 с.
8. Енциклопедія цивільного права України / ред. Я.М. Шевченко. К.: Ін Юре, 2009. 952 с.
9. Кузнєцова Н. Стан і тенденції розвитку цивілістичної науки в Україні. *Право України*. 2014. № 6. С. 9–14.
10. Майданик Р.А. Проблеми довірчих відносин у цивільному праві. К.: Поліграфічний центр «Київський університет», 2002. 502 с.
11. Нагнибіда В.І. Проблеми формування сучасної моделі сервітутних прав в Україні в контексті досвіду європейських країн. *Приватне право й підприємництво*. Київ: наук.-досл. ін-т приватного права й підприємництва АПРНУ, 2009. Вип. 8. С. 70–73.
12. Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України: у 2 т. / за ред. О.В. Дзери, Н.С. Кузнєцової, В.В. Луця. К.: Юрінком Інтер, 2005. Т. 1. 832 с.
13. Підпригора О.А. Римське право. К.: Юрінком Інтер, 2003. 512 с.
14. Римське приватне право: навчальний посібник / ред. І.О. Ізарова. Чернігів: Чернігівський державний інститут права, соціальних технологій та праці, 2010. 302 с.
15. Севрюкова І.Ф. Формування системи речових прав у цивільному праві України та деяких країн Європи: порівняльний аналіз та проблемні питання. URL: <https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewByFileId/437951.pdf>
16. Спасибо-Фатєєва І. Форми права власності. URL: https://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/5608/1/Spasibo_Fateeva_145.pdf
17. Харченко Г.Г. Речові права в законодавстві, доктрині та судовій практиці України: дис. ... докт. юрид. наук: 12.00.03. Київ, 2018. 506 с.
18. Цивільне право України / ред. Є.О. Харитонов, Н.О. Саніахметова. К.: Істина, 2003. 776 с.
19. Цивільне право України: Загальна частина / ред. І.А. Бірюков, Ю.О. Заїка. К.: Алерта, 2014. 510 с.
20. Шимон С.І. Сутність майнових прав як об'єктів цивільних правовідносин: спроба теоретичного осмислення. *Держава і право: Юридичні й політичні науки*. 2013. Вип. 59. С. 208–213.
21. Большой юридический словарь / ред. А.Я. Сухарев, В.Д. Зорькин, В.Е. Крутских. М.: ИНФРА-М, 1998. VI, 760 с.
22. Рублевский Р.С. Теоретические основы системы вещных прав лиц, не являющихся собственниками. URL: <https://www.dissercat.com/content/teoreticheskie-osnovy-sistemy-veshchnykh-prav-lits-ne-yavlyayushchikhsya-sobstvennikami>

References

1. The Constitution of Ukraine: Law of Ukraine of June 28, 1996 № 254k/96-VR. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254>
2. Civil Code of Ukraine of January 16, 2003 № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15> (in Ukrainian).
3. On Private International Law: Law of Ukraine of June 23, 2005 № 2709-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/>

2709–15#Text (in Ukrainian).

4. Decision of the Constitutional Court of Ukraine (First Senate) in the case of the constitutional complaint of METRO CASH AND CARRY UKRAINE Limited Liability Company on the constitutionality of the provisions of paragraphs twenty-four, twenty-five, twenty-six of Section I of the Law of Ukraine On Amendments to the Tax Code of Ukraine to clarify some provisions and eliminate inconsistencies that arose during the adoption of the Law of Ukraine “On Amendments to the Tax Code of Ukraine to improve the investment climate in Ukraine” of March 23, 2017 № 1989–VIII of June 5, 2019 № 3–r (I) / 2019 in the case № 3–391 / 2018 (6048/18). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/va03p710–19#Text> (in Ukrainian).

5. Large encyclopedic legal dictionary / ed. Yu.S. Shemshuchenko. Kyiv: Publishing house “Yuridichna Dumka”, 2012. 1020 p. (in Ukrainian).

6. Hrabuk V.V., Koval I.F. The concept of property rights. URL: <https://jvestnik-sss.donnu.edu.ua/article/view/5449/5476>

7. Dzera I.O. Civil protection of property rights in Ukraine: monograph. Kyiv, 2011. 255 p. (in Ukrainian).

8. Encyclopedia of Civil Law of Ukraine / ed. Ya.M. Shevchenko. Kyiv: In Jure, 2009. 952 p. (in Ukrainian).

9. Kuznetsova N. State and tendencies of development of civil science in Ukraine. *Law of Ukraine*. 2014. № 6. pp. 9–14. (in Ukrainian).

10. Maidanyk R.A. Problems of trust in civil law. Kyiv: Printing center “Kyiv University”, 2002. 502 p. (in Ukrainian).

11. Nahybida V.I. Problems of formation of modern model of servitude rights in Ukraine in the context of experience of European countries. *Private law and entrepreneurship*. Kyiv: Research Institute of Private Law and Entrepreneurship Academy of Legal Sciences of Ukraine. 2009. № 8. pp. 70–73. (in Ukrainian).

12. Scientific and practical commentary on the Civil Code

of Ukraine: in 2 vol. / ed. O.V. Dzera, N.S. Kuznetsova, V.V. Luts. Kyiv: Yurinkom Inter, 2005. Vol. 1. 832 p. (in Ukrainian).

13. Pidopryhora O.A. Roman law. Kyiv: Yurinkom Inter, 2003. 512 p.

14. Roman private law / ed. I.O. Izarova. Chernihiv: Chernihiv State Institute of Law, Social Technologies and Labor, 2010. 302 p. (in Ukrainian).

15. Sevriukova I.F. Formation of the system of property rights in the civil law of Ukraine and some European countries: a comparative analysis and problematic issues. URL: <https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewByFileId/437951.pdf> (in Ukrainian).

16. Spasybo-Fatieieva I. Forms of property rights. URL: https://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/5608/1/Spasibo_Fatieeva_145.pdf (in Ukrainian).

17. Kharchenko H.H. Property rights in the legislation, doctrine and judicial practice of Ukraine: dissertation ... Doctor of law. Kyiv, 2018. 506 p. (in Ukrainian).

18. Civil law of Ukraine / ed. Ye.O. Kharytonov, N.O. Saniakhmetova. Kyiv: Istyna. 2003. 776 p. (in Ukrainian).

19. Civil law of Ukraine: Common part / ed. I.A. Biriukov, Yu.O. Zaika. Kyiv: Alerta. 2014. 510 p. (in Ukrainian).

20. Shymon S.I. The essence of property rights as objects of civil law: an attempt at theoretical understanding. *State and law: Legal and political sciences*. 2013. Issue 59. pp. 208–213. (in Ukrainian).

21. The Big Law Dictionary / ed. A.Ya. Sukharev, V.D. Zorkin, V.E. Krutskikh. Moscow: INFRA-M, 1998. Vol. VI. 760 p. (in Russian).

22. Rublevskiy R.S. Theoretical foundations of the system of property rights of persons who are not owners. URL: <https://www.dissercat.com/content/teoreticheskie-osnovy-sistemy-veshchnykh-prav-lits-ne-yavlyayushchikhsya-sobstvennikami> (in Russian).

КОСТАКОВА

Ліна Дмитрівна

linakostakova@gmail.com

УДК 65.011.8:336

АНТИКРИЗОВИЙ ФІНАНСОВИЙ МЕНЕДЖМЕНТ – КОМПОНЕНТА УПРАВЛІННЯ ПРОМИСЛОВИМ ПІДПРИЄМСТВОМ

ANTI-CRISIS FINANCIAL MANAGEMENT – COMPONENT OF INDUSTRIAL ENTERPRISE MANAGEMENT

старший викладач,
Донецький національний
університет економіки і
торгівлі імені Михайла
Туган-Барановського

DOI: [https://doi.org/10.37634/efp.2021.5\(1\).2](https://doi.org/10.37634/efp.2021.5(1).2)

KOSTAKOVA Lina – Senior Lecturer, Mykhailo Tugan-Baranovskyi Donetsk National University of Economics and Trade

У процесі дослідження встановлено, що на діяльність суб'єктів господарювання справляють дестабілізаційний вплив фактори внутрішнього та зовнішнього середовища. Встановлено, що антикризовий фінансовий менеджмент є необхідним атрибутом у подоланні впливу негативних факторів та стабілізації фінансово-господарської діяльності підприємств. З'ясовано, що антикризовий фінансовий менеджмент є складовим елементом загального процесу управління промисловим підприємством та як підсистема управління відповідає за групу завдань, без вирішення яких ведення комерційно-успішної господарської діяльності є неможливою.

* * *

In the course of the study, it was found that the factors of the internal and external environment produce a destabilizing effect on the activities of business entities. It has been established that anti-crisis financial management is a necessary attribute in overcoming the influence of negative factors and stabilizing the financial and economic activities of enterprises. On the basis of the conducted critical review, it was found that scientists consider anti-crisis financial management, on the one hand, as a separate direction of management, which is a set of financial methods for preliminary diagnostics and prevention of a financial crisis and aimed at effectively overcoming it, and on the other hand, as a component of the overall enterprise management. The place of anti-crisis financial management among such components as financial management of an enterprise and financial management of an enterprise is schematically determined, and interrelationships between them are established. A typical graph-tree of enterprise goals has been developed, which reflects the relationship of each stage of enterprise management by dividing them by the goals of the current level and outlined the tasks of anti-crisis financial management, the essence of which is to maintain a high level of liquidity and solvency indicators, ensure financial stability and financial balance of the enterprise, prevention of possible bankruptcy, formation of the structure of borrowed sources, and the like. It is proved that anti-crisis financial management should be considered in the context of a component of the general enterprise management system.

Ключові слова: підприємство, система, антикризовий фінансовий менеджмент, фінанси, управління

Keywords: enterprise, system, anti-crisis financial management, finance, management

ВСТУП

Економічне середовище України за останні роки демонструвало свою нестабільність та мінливість. Безліч факторів внутрішнього та зовнішнього характеру мають дестабілізаційний вплив на фінансово-господарську діяльність підприємств України. Сьогодні, антикризове фінансове управління відіграє особливу роль та є необхідним для успішного існування в економічному просторі, адже завдяки йому, підприємства забезпечують собі стабільність та стійкий фундамент, який допомагає їм вдало маневрувати та пристосовуватися до будь-яких непередбачених змін як зовнішніх, так і внутрішніх та вести успішну комерційну діяльність.

Антикризовий фінансовий менеджмент є відносно новим напрямом у загальній системі управління, проте, він набирає все більшої популярності, дозволяючи не тільки своєчасно виявляти причини та ознаки можливої кризи, надавати оцінку фінансових ризиків, запобігати фінансовій нестабільності, але й розробляти

управлінські рішення для забезпечення перспективи фінансової стабільності.

Фундаментальний внесок у дослідженнях антикризового управління було зроблено західними економістами. Слід звернути увагу на наукові праці таких вчених, як: Е. Альтман, Б. Бекенферде, Дж.К. Ван Хорн, М. Гелінг, Б. Коллас, З. Хелферт, В. Шарп, та ін.

На вітчизняному просторі проблеми антикризового фінансового управління знайшли своє відображення в працях Р.І. Біловола, І.О. Бланка, Г.Г. Бондаревої, Б.Є. Бродського, В.А. Брюховецької, М.Л. Гончарової, Г.А. Дорошук, Л.О. Лігоненко, Є.Г. Рясних, О.О. Терещенка, Ю.С. Шембель та ін. Напрямок їх досліджень є теоретичні основи антикризового фінансового управління, аналіз його методик та існуючих у даному контексті проблем для умов діяльності вітчизняних підприємств. Зважаючи на мінливість економічного середовища, проблеми, що стосуються антикризового фінансового управління промисловими підприємствами потребують постійних доопрацювань та уточ-

нень. З огляду на що, тема даного наукового дослідження є актуальною.

МЕТА роботи – визначення місця антикризового фінансового управління у загальній системі управління промисловим підприємством.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Науково-теоретичним підґрунтям даного дослідження виступили такі загальнонаукові методи, як: узагальнення, порівняння, аналіз та синтез, дедукція, візуалізація та інші методи наукового пізнання.

РЕЗУЛЬТАТИ

Наявність великої кількості трактувань та різних поглядів стосовно визначення антикризового фінансового менеджменту створило основу для їх систематизації та поділу на дві групи.

Прихильники першої групи розглядають антикризовий фінансовий менеджмент як окремий напрям управління, що становить собою сукупність фінансових методів попередньої діагностики й запобігання фінансовій кризі та спрямований на ефективне її подолання [1-4].

Прихильники другої групи чітко виділяють антикризове фінансове управління як складову загального менеджменту підприємства.

На користь цього твердження можна привести декілька визначень відомих вчених, а саме економістів В.В. Коваленко та В.І. Фучеджи, які вважають, що «антикризове фінансове управління логічно розглядати як складову загальної системи управління суб'єктами економічної діяльності, головним завданням якої є своєчасне діагностування передкризового фінансового стану підприємства та прийняття необхідних превентивних

заходів щодо запобігання фінансовій кризі» [5].

Схоже трактування даного економічному процесу можна відстежити у працях І.О. Школьника та В.М. Кременя. Вони розглядають антикризове фінансове управління як «частину загальної фінансової стратегії підприємства та комплекс взаємопов'язаних складових управлінського процесу, спрямованих на запобігання, попередження та подолання фінансових криз або усунення їх негативних наслідків за допомогою використання всього потенціалу управління фінансовим підрозділом підприємства» [6].

Ведення управлінського процесу на підприємстві дозволяє стверджувати, що суб'єкти господарської діяльності виступають об'єктами управління, а сам процес являє собою цілеспрямовану діяльність, яка уособлює у собі набір засобів та інструментів, направлених на координацію роботи всіх підрозділів із метою досягнення поставлених мети та завдань. Управління фінансами – є важливою складовою цього процесу, адже фінансова система є посередником між іншими підсистемами управління, оскільки всі грошові потоки проходять через неї, тобто вона виступає системоутворюючим механізмом управління будь-яким підприємством. Зважаючи на мінливість економічних процесів, нестабільність зовнішніх та внутрішніх факторів середовища діяльності підприємства – антикризове фінансове управління стає пріоритетним завданням системи управління фінансами [7].

На рис. 1 антикризове фінансове управління представлено як складову частину загальної системи управління промисловим підприємством.

Рис. 1. Антикризовий фінансовий менеджмент як складова загальної системи управління підприємством [складено автором на основі [8]]

Отже, антикризовий фінансовий менеджмент є невід'ємною частиною фінансової структури суб'єкта господарювання, яка також виступає основою для успішної управлінської діяльності в динамічному еко-

номічному середовищі.

Ще одним з аргументів на користь того, що антикризовий фінансовий менеджмент являє собою невід'ємну частину загального процесу управління є розроб-

лення типового граф-дерева цілей підприємства (рис. 2).

Його візуалізація показує, що процес антикризового фінансового менеджменту є частиною ієрархічного дерева цілей будь-якого підприємства, оскільки саме ця підсистема управління відповідає за групу завдань без вирішення яких ведення комерційно-успішної господарської діяльності є неможливою.

Типовими прикладами таких завдань є підтримка високого рівня показників ліквідності та платоспроможності, забезпечення фінансової стійкості та фінансової рівноваги підприємства, запобігання можливого банкрутства, формування структури позикових джерел, капіталу, оборотних активів, аналіз можливих ризиків та багато інших не менш важливих цілей.

Тож стає очевидним, що підсистема антикризо-

вого фінансового менеджменту підтримує у дієздатному стані підсистему фінансового менеджменту, яка є посередником між іншими підрозділами управління, оскільки всі грошові потоки проходять через неї, тобто вона виступає системоутворюючим механізмом усієї управлінської системи, а її основною метою є забезпечення отримання позитивних фінансових результатів. Тому керуюча система управління має зосереджуватися на забезпеченні стабільного фінансового розвитку шляхом застосування відповідного інструментарію, що підтримуватиме фінансову рівновагу та фінансову стійкість, а за необхідності – може бути пристосованим для протидії з наслідками кризи або з її симптомами.

Рис. 2. Граф-дерево цілей системи управління підприємством [складено автором на основі [9]]

ВИСНОВКИ

На основі проведеного дослідження встановлено, що створення ефективної системи антикризового фінансового управління набуває все більшої актуальності ніж будь-коли, адже останні роки вітчизняна економіка перебуває у стані невизначеності та нестабільності.

У літературних джерелах відсутня єдина думка відносно антикризового фінансового менеджменту, тому його розглядають як комплексну систему дій, та як один з елементів загальної антикризової системи управління підприємством.

На нашу думку, антикризовий фінансовий менеджмент слід розглядати у контексті складової генеральної системи управління підприємством, мета якої зво-

диться до своєчасного діагностування передкризового фінансового стану, що є можливим завдяки постійному моніторингу симптомів ризику та впровадженню дієвих механізмів боротьби із дестабілізуючими процесами задля забезпечення фінансової стабільності суб'єкта підприємницької діяльності на всіх стадіях його розвитку.

Список використаних джерел

1. Бланк І.А. Антикризове фінансове управління підприємством / К.: Ніка-Центр, Ельга, 2006. 672 с.
2. Гончарова М.Л. Реалізація антикризової стратегії підприємства як необхідна складова ефективного управління. *Економіка: проблеми теорії та практики*. 2002. Вип. 163. С. 8–14.
3. Рясних Є.Г. Основи фінансового менеджменту. К.:

Академвидав, 2010. 336 с.

4. Терещенко О.О. Антикризове фінансове управління на підприємстві: монографія. Київ: КНЕУ, 2006. 268 с.

5. Коваленко В.В., Суганяка М.В., Фучеджи В.І. Антикризове фінансове управління в системі суб'єктів економічної діяльності: методи та інструменти оцінювання: монографія. Одеса, 2013. 381 с.

6. Школьник І.О., Боярко І.М., Дайнека О.В. Фінансовий аналіз. Київ: ЦУЛ, 2016. 368 с.

7. Павловська В.О., Пritуляк Н.М., Невмержицька Н.Ю. Фінансовий аналіз: навч. посіб. Київ: КНЕУ, 2010. 592 с.

8. Лігоненко Л.О. Антикризове управління підприємством. Київ: КНТЕУ, 2013. 824 с.

9. Вазинський Ф.А., Колодійчук А.В. Сутність антикризового фінансового управління підприємством. *Економіка промисловості*. 2015. № 5. С. 127–130.

References

1. Blank I.A. Anti-crisis financial management of the enterprise. Kyiv: Nika-Center, Elga, 2006. 672 p. (in Ukrainian).

2. Goncharova M.L. Implementation of anti-crisis strategy

of the enterprise as a necessary component of effective management. *Economics: problems of theory and practice*. 2002. Issue 163. pp. 8–14. (in Ukrainian).

3. Riasnykh E.H. Fundamentals of financial management. Kyiv: Akademvydav, 2010. 336 p. (in Ukrainian).

4. Tereshchenko O. O. Anti-crisis financial management at the enterprise. Kyiv National University of Trade and Economics. Kyiv, 2006. p. 560. (in Ukrainian).

5. Kovalenko V.V., Suhaniaka M.V., Fuchedzhy V.I. Anti-crisis financial management in the system of economic entities: methods and tools of evaluation. Odesa, 2013. 381 p. (in Ukrainian).

6. Shkolnyk I.O., Boiarko I.M., Daineka O.V. Financial analysis. Kyiv: ZUL. 2016. p. 368. (in Ukrainian).

7. Pavlovska V.O., Prytuliak N.M., Nevmerzhytska N.Y. Financial analysis. Kyiv: KNEU, 2010. 592 p. (in Ukrainian).

8. Lihonenko L.O. Anti-crisis management of the enterprise. Kyiv: KNETU, 2013. p. 824 (in Ukrainian).

9. Vazhynskyi F.A., Kolodiichuk A.V. The essence of anti-crisis financial management of the enterprise. *Industrial economics*. 2015. № 5. pp. 127–130. (in Ukrainian).

НЕЧИПОРЕНКОТетяна Дмитрівна
sittanya33@gmail.com к.е.н., зав. навчально-методичної
лабораторії, Вінницький технічний
коледж**МУСЯТОВСЬКА**Людмила Йосипівна
ludmila.musiatovska@vtc.vn.ua

викладач, Вінницький технічний коледж

МУСЯТОВСЬКАОлена Степанівна
domishkan.elena@gmail.com

викладач, Вінницький технічний коледж

УДК 336.145: 338.43

**ІННОВАЦІЙНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ВИКЛАДАЧА ФІНАНСОВИХ ДИСЦИПЛІН ЗАКЛАДУ
ФАХОВОЇ ПЕРЕДВИЩОЇ ОСВІТИ****INNOVATIVE COMPETENCE OF THE TEACHER OF FINANCIAL DISCIPLINES OF THE
INSTITUTION OF PROFESSIONAL PRELIMINARY EDUCATION**DOI: [https://doi.org/10.37634/efp.2021.5\(1\).3](https://doi.org/10.37634/efp.2021.5(1).3)*NECHYPORENKO Tetiana – PhD in Economics, head of the educational and methodical laboratory, Vinnytsia Technical College**MUSIATOVSKA Liudmyla – lecturer, Vinnytsia Technical College**MUSIATOVSKA Olena – lecturer, Vinnytsia Technical College*

Статтю присвячено інноваційній компетентності викладача фінансових дисциплін закладу фахової передвищої освіти. Розглянуто дефініції інноваційної компетентності в наукових джерелах, окреслено зміст і структуру цього феномена. Інноваційна компетентність розуміється як обов'язкова компетенція фахівця, без наявності якої унеможливується ефективне виконання професійної діяльності особистістю, оскільки потребує від неї готовності до змін у зв'язку з постійними нововведеннями та модернізаціями, що відбуваються у суспільстві. Висвітлено сучасні тенденції розвитку фахової передвищої освіти та проаналізовано характер педагогічних технологій із використанням інноваційного інструментарію. На основі узагальнення тематичних досліджень і практики сформульовано окремі пропозиції до застосування інноваційної методики за досліджуванним профілем підготовки конкурентоспроможного фахівця.

* * *

The paper is devoted to the innovative competence of the teacher of financial disciplines of the institution of professional higher education. The definition of the concept of innovative competence in scientific sources is considered, the content and structure of this phenomenon are outlined. Innovative competence is understood as a mandatory competence of a specialist, without which it is impossible to effectively perform professional activities by a person, as it requires a willingness to change in connection with the constant innovations and modernizations taking place in society. The modern tendencies of development of professional higher education are covered and the character of pedagogical technologies with the use of innovative tools is analyzed. On the basis of generalization of thematic researches and practice separate offers concerning application of an innovative technique on a researched profile of preparation of the competitive expert are formulated. A review of current research suggests that the question of the importance and feasibility of introducing innovative pedagogical technologies in training to ensure a system of defined competencies of the modern specialist is axiomatic. The analyzed thematic literature sources show that the development of pedagogical technologies (content, nature, selection of tools) in the system of pedagogical science is proposed on the basis of the use of variable technologies. The innovative competence of the teacher is shown in the updated, more effective forms, ways, methods and, accordingly, qualitatively new results of educational activity which are received as a result of realization of innovations. More systematically innovative competence of the teacher is revealed in the content of components of its structure, which includes: social competence, motivational and value competence, theoretical and methodological competence, technological competence, information and communication competence, reflexive and regulatory competence.

Ключові слова: інноваційна компетентність, професійна підготовка, конкурентоспроможність випускника**Keywords:** innovative competence, professional training, competitiveness of the graduate**ВСТУП**

Провідна роль освіти у XXI ст. обумовлена різноманітними викликами сьогодення та вимагає від фа-

хівців розуміння науково-теоретичного простору, в якому формується сучасне поле освітніх парадигм і концепцій. Модернізація системи освіти пов'язується із запровадженням до освітнього середовища інновацій. Ди-

намічність змін в освіті ставить перед викладачами вимогу ефективно виконувати професійні функції в умовах інноваційного режиму діяльності закладів фахової передвищої освіти. Вважаємо, що саме компетентнісний підхід зміщує акценти в організації інноваційної діяльності закладів фахової передвищої освіти з процесу на результат.

Теоретичні та практичні аспекти інноваційної компетентності викладачів закладів фахової передвищої освіти досліджено багатьма вітчизняними вченими, такими як: І. Андрощук, В. Арнаутова, В. Байденко, Н. Бабік, Н. Боритко, М. Бочарнікова, О. Браславська, Т. Волкова, А. Вербицький, А. Грітченко, Р. Гуревич, С. Демченко, І. Зимня, О. Кіріленко, О. Коберник, Н. Кузьміна, П. Лузан, А. Маркова, О. Муковіз, О. Овчарук, О. Пометун, А. Саранова, Н. Сергеева, С. Ткачук, О. Торубари, Г. Терещук, А. Хуторський, Л. Шевчук, В. Щербакова, С. Яшук та ін.; серед закордонних вчених виділимо В. Блума, Д. Брунера, Д. Елкінда, Н. Кантора, Х. Маркуса, Р. Стернера, В. Хутмакера. Однак, враховуючи цінність опублікованих праць науковців чимало питань залишаються дискусійними, що обумовило вибір теми та її актуальність.

МЕТА роботи – висвітлення інноваційної компетентності викладача як складової професійної підготовки конкурентоспроможного випускника в системі закладів фахової передвищої освіти.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

У роботі методологічну основу визначають положення діалектичного методу пізнання економічних явищ і процесів у безперервному їх взаємозв'язку та взаємозалежності. Використано методи емпіричних досліджень, зокрема, спостереження та порівняння.

РЕЗУЛЬТАТИ

Актуальним стало реформування галузі фахової передвищої освіти (ФПО) через зміни вимог до якості кінцевого продукту. Підвищені вимоги до кваліфікації робітників, зумовлені міжнародною конкуренцією, потребами національного ринку праці пропорційні вимогам змісту і форм їхньої професійної підготовки. На сучасному етапі розвитку освіти необхідно не тільки зберегти сильні сторони системи ФПО, а й зробити її більш гнучкою й адаптивною, тобто такою, що відповідає запитам суспільства та ринку праці.

Професійна освіта є запорукою економічного зростання країни. Кадровий потенціал, трудові ресурси будь-якої держави формуються саме у сфері професійної освіти. Через це стратегія розвитку професійної освіти – це загальнодержавна й загальнонаціональна справа [2, с. 6].

Заклади фахової передвищої освіти недостатньо укомплектовані висококваліфікованими педагогічними кадрами, хоча контингент студентів ФПО педагогічно найбільш складний. За таких умов питання підготовки педагогічних працівників для системи ФПО набуває пріоритетного значення. Проблема фахової передвищої освіти загострилась у 2016 р., коли фінансування ЗФПО було передано на обласні бюджети. Критичні ситуації виникали в невеликих містах обласного значення, бюджети яких були не набагато більші, ніж потреба у фінансуванні ЗФПО. Враховуючи нарікання з

боку міських бюджетів на катастрофічну нестачу коштів, більшість цих закладів у регіонах опинилися на межі закриття [1, с. 36].

Новою точкою відліку в історії становлення сучасної фахової передвищої освіти стало прийняття Урядом України Концепції реалізації державної політики у сфері професійної (професійно-технічної) освіти до 2027 р. [4, с. 29]. Цей документ став початком реформування та оновлення традиційної професійної (професійно-технічної) освіти країни. Важливою є професійна підготовка компетентних фахівців, конкурентоздатних на ринку праці, які вільно володіють своєю професією.

Визначальна мета професійної освіти – це підготовка кваліфікованих, конкурентоздатних на ринку праці фахівців відповідного рівня і профілю, які мають високий рівень професійної компетентності, мають достатній практичний досвід роботи на виробництві, ефективно та успішно працюють за фахом відповідно до світових стандартів здатні переорієнтуватись на суміжні види діяльності, готові до постійного професійного зростання, соціальної та професійної мобільності [3, с. 10].

Відповідно іншого змісту потребує й фокус освітнього процесу, який зміщується у напрям забезпечення нових компетентностей. У загальну компетентність укладається вимога, що фахівці за цим профілем підготовки повинні бути носієм економічних та соціальних зрушень, уміти трансформувати свої професійні знання відповідно до потреб ринку праці, нових вимог суспільно-економічного середовища, комунікативними вміннями, цінностями демократичного суспільства тощо.

Огляд актуальних досліджень дозволяє стверджувати, що питання про важливість та доцільність впровадження інноваційних педагогічних технологій у професійну підготовку для забезпечення системи визначених компетенцій сучасного фахівця є аксіоматичним. Проаналізовані тематичні літературні джерела показують, що розвиток педагогічних технологій (зміст, характер, добір інструментальних засобів) у системі педагогічної науки (прикладна педагогіка) пропонується на основі використання варіативних технологій.

Загалом вітчизняні науковці розглядають ці процеси переважно виходячи з обґрунтування потреби змін до існуючої структури, стандартів та організаційних форм за певним напрямом підготовки та впровадженням новітніх засобів навчання. Науковцями пропонуються різні версії впровадження інформаційно-комунікаційних технологій із використанням інноваційних методів.

Так, наприклад, стосовно використання системних інноваційних технологій під час підготовки фахівців за досліджуваным напрямом, К.В. Бурко наводить аргументації, що «для результативного формування фахової компетентності майбутнього фахівця з фінансів необхідно постійно вдосконалювати професійну та викладацьку майстерність та використовувати форми активного навчання» [2, с. 15].

Розглядаючи проблематику формування інноваційного освітнього середовища, О.О. Загіка акцентує на тому, що «саме освітні технології, інтерактивні методи навчання, нестандартні форми педагогічної діяльності дозволяють організовувати навчальну роботу в умо-

вах, наближених до реальних, дають очікуваний ефект» [2, с. 21].

Європейські вчені визначають поняття «компетентність» як динамічну комбінацію знань, умінь, цінностей, інших особистих якостей, що описують результати навчання за освітньою / навчальною програмою; як набуті реалізаційні здатності особи до ефектної діяльності [4, с. 34].

Компетентність є результатом освіти, самоосвіти й саморозвитку викладача. На думку А. Маркової, професійно компетентною є така праця педагога, у якій на достатньому рівні здійснюється педагогічна діяльність, педагогічне спілкування, реалізується особистість педагога, досягаються кращі результати у навчанні і вихованні. До того ж компетентність педагога визначається співвідношенням у реальній роботі професійних знань та умінь з одного боку, і професійних якостей – з іншого, у результаті чого складається цілісна картина професійної компетентності, яку можна покласти в основу вирішення багатьох практичних питань [3].

Відповідно до педагогічної енциклопедії, поняття «компетентність» містить у собі, крім суто професійних знань, умінь і навичок, такі якості, як ініціатива, співробітництво, здатність працювати у групі, комунікативні здатності, вміння вчитися, оцінювати, логічно мислити, відбирати й використовувати інформацію [1, с. 7].

Інноваційну компетентність розглядаємо як інтегральну характеристику, яка включає здатності з розроблення, освоєння та втілення інновацій у практику педагогічної діяльності, що ґрунтуються на відповідних знаннях та уміннях фахівця, через сформованість необхідних особистісних якостей та досвіду.

З цієї позиції інноваційна компетентність викладача фінансових дисциплін є підсистемою його загальної професійної компетентності, тому має відображати загальні і специфічні вимоги, що висуваються до діяльності викладача на всіх етапах інноваційного процесу.

Інноваційна компетентність викладача структурно має охоплювати:

- зовнішні (мета, засоби, об'єкт, суб'єкт, результати) компоненти;
- внутрішні (мотивація, зміст, операції) компоненти здійснення інноваційної діяльності.

Сумарний зміст знань, умінь, навичок, що входять до складу інноваційної компетентності педагога, мають забезпечити ефективне здійснення ним усіх функцій інноваційної діяльності (гностичної, прогностичної, проєктувальної, конструктивної, комунікативної, організаторської).

Аналіз досліджень із педагогічної інноватики дозволив виділити найбільш загальні ознаки інноваційної компетентності викладача:

- особистісна спрямованість на освоєння нового, готовність до змін у способах діяльності, стилі мислення;
- суб'єктність цілепокладання, цілездійснення й самореалізації;
- чіткість професійної позиції, усвідомлення соціальної значимості інновацій, включення у соціальну творчість;
- відповідність складу компетентності структурі

інноваційної діяльності;

– ефективність способів реалізації системи знань, умінь, навичок на всіх етапах інноваційного процесу, здатність до творчого підходу у вирішенні професійних задач;

– цілісність сукупності компетенцій, що входять до інноваційної компетентності як системного утворення;

– високий рівень професіоналізму, який базується на осмисленні й вдосконаленні власного професійного досвіду.

Загалом інноваційна компетентність викладача проявляється в його авторській педагогічній системі. Критеріями оцінки інноваційної компетентності педагога виступають:

- індивідуальна готовність до прояву компетентності в стандартних і нестандартних ситуаціях;
- рівень адаптивності до нових соціальних умов та сучасних вимог професії;
- мотиваційно-ціннісне ставлення до інновацій;
- володіння системою теоретичних і практичних знань;
- досвід прояву компетентності в реальних ситуаціях педагогічного процесу;
- здатність творчо вирішувати професійні задачі, володіння сучасними педагогічними технологіями;
- рівень усвідомленості педагогом своїх знань, умінь, навичок, можливостей, необхідних для кваліфікованого здійснення інноваційної діяльності;
- саморефлексія й корекція власної інноваційної діяльності [2, с. 8].

Однією з інноваційних педагогічних технологій є методика PRES-formula, яка може застосовуватися для закріплення вивченого матеріалу, зокрема перевірки засвоєння матеріалу, винесеного для самостійної роботи студентів. Технологічність прийому полягає в тому, що студенти для підсумкового контролю на практичних заняттях готують короткий виступ, що складається з кількох взаємопов'язаних елементів.

В узагальненому вигляді вони структуровані так:

Position – позиція (у чому полягає ваш погляд), Reason – пояснення (на чому базуються ваші судження, аргумент на підтримку вашої позиції), Example – приклад (факти, що ілюструють ваш аргумент), Summary – резюме (висновок, що треба зробити, заклик до певних дій).

Підготовлене має за мету сформулювати логіку студента з обґрунтування своєї позиції, вміння доводити правоту своєї позиції з використання фактів, що мають місце на практиці та сформулювати власний висновок. У такому виступі, що складається з декількох речень, студент чітко заявляє свою позицію, приводить тільки один аргумент, але він коректно сформульований і проілюстрований, та підтверджує правильність свого судження. За цих обставин студент не має можливості вимовляти порожніх фраз і обтічних виразів. Виступ із використанням PRES-formula займає одну-дві хвилини. Її зручно використовувати не тільки в ситуації, коли час, відпущений на дискусію, обмежений, а й коли завдання педагога – навчити студента відповідати по суті, не використовуючи розмитих фраз і неясних суджень [4, с. 27].

Узагальнено можна стверджувати, що головними перевагами інноваційних педагогічних технологій є

створення атмосфери співпраці за схемою: викладач-студент, студент-студент, студент-комп'ютер, студент-викладач. Під час практичного використання методики інтерактивного навчання для вивчення дисциплін професійного спрямування важливим є дидактичне забезпечення самостійної роботи студентів із визначенням параметрів: результатів вивчення навчальної дисципліни (опис професійної компетенції студента з вивчення курсу); термінів виконання завдання, інтерактивних контактів із викладачем.

На наш погляд, найбільш затребуваним є вивчення інноваційної компетентності як необхідної складової будь-якої професійної діяльності, яка потребує від сучасного фахівця готовності швидко адаптуватися до змін, здатності якісно інтегрувати отримані знання в професію та вміння використовувати їх на практиці.

ВИСНОВКИ

Отже, інноваційна компетентність викладача розглядається як складова загальної професійно-педагогічної компетентності, зміст якої зумовлюється особливостями інноваційної діяльності, її суспільною значимістю, творчим характером та спрямованістю на неперервне творення нового, розвитку особистісного і професійного потенціалу педагога.

Інноваційні методи навчання об'єктивно сприяють підвищенню рівня засвоєння знань, вони розширюють пізнавальні можливості студентів, забезпечують їх активну участь у процесі навчання.

Список використаних джерел

1. Барабась Д., Джафаров Д., Шпак І. Освітні інновації

та їх імплементація в Україні. *Науковий вісник Одеського національного економічного університету*. 2019. № 3. С. 35–54.

2. Бабік А. Формування фахової компетентності студента як синергетичний процес. *Український журнал освітніх досліджень та інформаційних технологій*. 2020. № 5(2). С. 5–25.

3. Калюжка Н.С. Закономірності та принципи формування інноваційної компетентності майбутніх вчителів. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2019. № 2. С. 270–277.

4. Король В.П., Марущак О.В. Термінологічні аспекти формування професійної компетентності майбутнього фахівця. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методи навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*. 2019. № 37. С. 21–427.

References

1. Barabas D., Dzhaferov D., Shpak I. Educational innovations and their implementation in Ukraine. *Scientific Bulletin of Odesa National Economic University*, 2019. № 3. pp. 35–54. (in Ukrainian).

2. Babik A. Formation of professional competence of the student as a synergetic process. *Ukrainian Journal of Educational Research and Information Technology*. 2020. № 5 (2). pp. 5–25. (in Ukrainian).

3. Kaliuzhka N.S. Regularities and principles of formation of innovative competence of future teachers. *Pedagogical sciences: theory, history, innovative technologies*. 2019. № 2. pp. 270–277. (in Ukrainian).

4. Korol V.P., Marushchak O.V. Terminological aspects of formation of professional competence of the future specialist. *Modern information technologies and innovative teaching methods in training: methodology, theory, experience, problems*. 2019. № 37. pp. 21–427. (in Ukrainian).

ТКАЧЕНКОСергій Анатолійович
tkachenko26091980@gmail.com д.е.н., професор, ректор, ВНЗ
"Міжнародний технологічний
університет «Миколаївська
політехніка»"**ПОТИШНЯК**Олена Миколаївна
potyshnjak3709z@gmail.com д.е.н., професор, Харківський
національний технічний університет
сільського господарства ім. Петра
Василенка**ПОЛЯКОВА**Євгенія Сергіївна
riske2074@gmail.com к.е.н., доцент, проректор з науково-
педагогічної роботи, ВНЗ
"Міжнародний технологічний
університет «Миколаївська
політехніка»"

УДК 657

КОНТРОЛЬ ЗАТРАТ НА ОБЕСПЕЧЕНИЕ КАЧЕСТВА ПРОДУКЦИИ**TARGET COST MANAGEMENT TO ENSURE PRODUCT QUALITY**DOI: [https://doi.org/10.37634/efp.2021.5\(1\).4](https://doi.org/10.37634/efp.2021.5(1).4)**TKACHENKO Serhii** – Doctor of Economics, Professor, Rector, Higher Educational Institution "International Technology University «Mykolaiv Polytechnic»"**POTYSHNIAK Olena** – Doctor of Economics, Professor, Kharkiv Petro Vasylenko National Technical University of Agriculture**POLIAKOVA Yevheniia** – PhD in Economics, Associate Professor, vice-rector for scientific and pedagogical work, Higher Educational Institution "International Technology University «Mykolaiv Polytechnic»"

Проблема системы управления затрат на качество продиктована необходимостью включения в дело резервов и возможностей повышения эффективности и качества, включая умение правильно исчислять, анализировать и соизмерять затраты и результаты. Обосновывается необходимость взаимосвязанной системы показателей менеджмента затрат на качество и резкого повышения эффективности процедуры производства и повышения уровня качества изделий. Задача заключалась в осмыслении роли затрат как балансира эффективности режима функционирования методов управления качеством продукции, алгоритма определения, схем калькулирования, выявления, учёта, прогнозирования и координирования затрат на обеспечение качества готовой продукции.

* * *

Підвищення якості готової продукції, як і її забезпечення, пов'язане з витратами на всіх стадіях процесу виробництва готової продукції, в передвиробничий і післявиробничий періоди. Витрати на забезпечення якості на етапі процесу виробництва займають особливе місце в загальних витратах на якість. Труднощі в оцінюванні витрат на забезпечення якості виробів полягають в тому, що немає досвіду в області визначення виробничих витрат на забезпечення якості готової продукції і що кількість факторів впливу, які повинні бути враховані у виготовленні кінцевої продукції заданого рівня якості в умовах серійного виробництва, велика. Забезпечення якості виробів вимагає значних витрат, які з часом, з огляду на зростаючі вимоги до якості готової продукції, будуть рости, що визначає необхідність розробки механізму, що дозволяє зв'язати управління якістю готової продукції з нормованими витратами на забезпечення її якості. Стаття, яка присвячена цій малодослідженій проблемі і ставить собі за мету накреслити теоретичні, методичні та практичні шляхи управління витратами на якість, їх координування з погляду забезпечення заданого рівня якості готової продукції. Постановка проблеми системи координування (управління) витрат на якість продиктована необхідністю включення у справу всіх резервів і можливостей підвищення ефективності і якості, включаючи вміння правильно обчислювати, аналізувати, оцінювати і порівнювати витрати і результати. Цільова спрямованість статті, обґрунтовує необхідність взаємозалежної системи показників управління витрат на якість, знаходиться в руслі поставлених завдань стосовно ресурсозбереження, різкого підвищення економічної ефективності процесу виробництва і підвищення рівня якості виробів. Наукова задача полягала в осмисленні ролі витрат як заданого балансира економічної (господарської) ефективності режиму функціонування системи управління якістю готової продукції, алгоритму визначення, методів калькулювання, виявлення, обліку, прогнозування та контролю (координування) витрат на забезпечення якості продукції.

* * *

Improving the quality of finished products, as well as its provision, associated with costs at all stages of the production process of finished products, in the pre-production and post-production periods. The cost of quality assurance at the stage of the production process occupies a special place in the total cost of quality. Difficulties in estimating the cost of product quality assurance are that

there is no experience in determining the production costs of quality assurance of finished products and that the number of influencing factors that must be taken into account in the manufacture of final products of a given level of quality in mass production. Ensuring the quality of products requires significant costs, which over time, given the growing requirements for the quality of finished products, will grow, which determines the need to develop a mechanism to link quality management of finished products with normalized costs to ensure its quality. An article devoted to this little-studied problem and aims to outline theoretical, methodological and practical ways to manage the cost of quality, their coordination in terms of ensuring a given level of quality of finished products. The problem of coordinating (managing) the costs of quality is dictated by the need to include in the case all the reserves and opportunities to improve efficiency and quality, including the ability to correctly calculate, analyze, evaluate and compare costs and results. The purposes of the article, justifying the need for an interdependent system of quality management indicators, is in line with the objectives of resource conservation, a sharp increase in economic efficiency of the production process and improve the quality of products. The scientific problem understood the role as the costs inflicted rocker economic (economic) efficiency mode of operation of the quality management system of finished products, the algorithm definition, calculation methods, detection, calculation, forecasting and control(coordination) costs of product quality.

Ключевые слова: затраты, качество, контроль, обеспечение, продукция

Ключові слова: витрати, забезпечення, менеджмент, продукція, якість

Keywords: finished products, goal, quality, management, providing, spending

ВСТУПЛЕНИЕ

При всём многообразии факторов воздействия, влияющих на хозяйственную (экономическую) производительность (эффективность) современного промышленного производства, повышение и обеспечение качества готовой продукции – важнейшая задача, стоящая перед работниками национальной хозяйственной системы в настоящее время и т.д.

Современные прогрессивные изыскатели, такие как Т.А. Блошенко [1], В.А. Дзедик [2], Е.В. Зюзя [3], Ю.Н. Кулакова [4], Е.Н. Сыщикова [5], В.Г. Халын [6] и многие другие авторы, несмотря на разносторонность проектируемых гипотетических и эмпирических моделей сходятся в одном, в процессе решения проблемы повышения экономической эффективности и качества важная роль принадлежит совершенствованию производственно-хозяйственного механизма системы управления качеством продукции.

ЦЕЛЬ РАБОТЫ

Необходимость повышения хозяйственной эффективности современного функционально развитого процесса производства и качества работы ставит перед экономической наукой задачу разработки такой теории и технологии системы управления, которые были бы ориентированы на решение проблемы повышения качества при наилучшем сочетании интересов национальной хозяйственной системы и интересов отраслей и промышленных предприятий и производственных объединений с учётом сложного влияния технических, организационных, экономических факторов воздействия на промышленном предприятии-изготовителе и за его пределами. Поэтому вопросы повышения качества готовой продукции должны решаться на основе комплексных систем управления с усилением в их составе информационно-направляющего аппарата и роли экономических показателей и критериев оценки качества.

МЕТОДЫ ИССЛЕДОВАНИЯ

Выполнение плана очередного цикла экономического развития происходит на основе ускорения научно-технического прогресса (инновационного развития). В современных перспективных исследованиях, а также в инициативах выдвинутых властными правительст-

венными партийными структурами, общественными, хозяйственными и другими организациями всех форм собственности, трудовыми коллективами показана необходимость и возможность ускорения социально-экономического развития страны на основе переориентации каждого предприятия (объединения) промышленности, отрасли, всей национальной хозяйственной системы на интенсивный путь развития, приведения в действие всех резервов повышения эффективности процесса производства, качества готовой продукции. При этом качество, технико-экономический уровень изделий остаются ещё одним из самых уязвимых мест в экономике нашей страны. Для решения комплекса вопросов обеспечения и повышения качества предстоит ставить и решать не только научные, но и практические задачи достижения заданного уровня качества с минимальными затратами.

РЕЗУЛЬТАТЫ

Сложность перестройки механизма системы управления качеством готовой продукции имеет свои особые причины:

1. Увеличение роли рыночных основ системы управления повышает и роль стоимостных параметров экономики, в нашем случае стоимостных показателей качества готовой продукции.

2. В связи с преобладанием в настоящее время во всех элементах системы управления натуральных параметров экономики, в том числе и в координации качеством готовой продукции, ставится задача нахождения методов их определения.

3. При решении совокупности экономических вопросов системы управления качеством в современных условиях хозяйствования повышается значение научнообоснованных нормативов натуральных и стоимостных параметров качества.

4. На новый уровень в условиях совершенствования производственно-хозяйственного механизма поднимается значение бухгалтерского учёта затрат на все компоненты процесса производства. Наряду с экономией живого труда всё большее значение приобретает лучшее использование всех ресурсов, снижение издержек процесса производства.

5. Происходят существенные изменения методов системы управления процесса производства. Прежде

всего, это выражается в возрастающем значении методов прямого управления, в развитии этих методов – от учёта современной потребности в готовой продукции до воздействия на отдельные функции менеджмента, в числе которых одной из самых сложных является назначение контроля качеством готовой продукции. Ставится задача установления методов прямого управления параметрами качества работ, качества готовой продукции, затрат на обеспечение качества и методов косвенного менеджмента – через организационные стороны процесса координирования качеством готовой продукции, совершенствование механизма планирования, бухгалтерского учёта, комплексного экономического анализа и оценки, стимулирования в системе администрирования качеством готовой продукции.

Теория и методы оценки экономической эффективности повышения и обеспечения качества готовой продукции являются наиболее разработанными в объёмной и сложной проблеме системы управления качеством готовой продукции. Однако целый ряд аспектов этой проблемы остаются мало исследованными. Нуждаются в более углубленной разработке вопросы определения: затрат на обеспечение качества готовой продукции; роли, места и механизма действия затрат на качество в системе управления качеством готовой продукции на основе показателя затрат; факторов воздействия, влияющих на величину затрат на качество; механизма менеджмента затрат на обеспечение качества в системе координирования качеством готовой продукции.

В условиях работы предприятий промышленности на современном этапе рыночных отношений и ведении производственно-хозяйственной деятельности, когда счёт ведётся каждой составляющей имущества, когда оптовая цена готовой продукции, а отсюда и доход (выручка) от реализации предприятия (объединения) ставятся в прямую зависимость от качества готовой продукции, более углубленная разработка перечня выше указанных вопросов становится особенно злободневной.

Повышение качества готовой продукции, как и его обеспечение, сопряжено с затратами на всех стадиях процесса производства готовой продукции, в предпроизводственный и послепроизводственный периоды. Затраты на обеспечение качества на этапе процесса производства занимают особое место в общих затратах на качество. Трудности в оценке затрат на обеспечение качества изделий заключаются в том, что нет опыта в области определения производственных затрат на обеспечение качества готовой продукции и что количество факторов воздействия, которые должны быть учтены при изготовлении окончательной продукции заданного уровня качества в условиях серийного производства, велико. Обеспечение качества изделий требует значительных затрат, которые со временем, учитывая возрастающие требования к качеству готовой продукции, будут расти, что определяет необходимость разработки механизма, позволяющего связать управление качеством готовой продукции с нормированными затратами на обеспечение её качества. Это послужило основанием для написания данной статьи, которая посвящена этой малоисследованной

проблеме и ставит своей целью наметить теоретические, методические и практические пути управления затратами на качество, их координирования с точки зрения обеспечения заданного уровня качества готовой продукции.

Постановка проблемы системы управления затратами на качество продиктована необходимостью включения в дело всех резервов и возможностей повышения экономической эффективности и качества, включая умение правильно исчислять, анализировать, оценивать и соизмерять затраты и результаты, хозяйствовать старательно.

Представляется, что общая направленность статьи, обосновывающей необходимость взаимосвязанной системы показателей управления затратами на качественные характеристики и технические параметры, находится в русле поставленных президентом и правительством задач по ресурсосбережению, резкому повышению экономической эффективности процесса производства и повышению уровня качества изделий.

ВЫВОДЫ

Научная задача, которую ставили перед собой авторы, работая над статьёй, заключалась в осмыслении роли затрат как балансира экономической эффективности режима функционирования системы управления качеством готовой продукции, алгоритма определения, методов калькулирования, выявления, учёта, прогнозирования и координирования затрат на обеспечение качества готовой продукции. Наряду с теоретическими исследованиями в статье приводятся практические расчёты, подтверждающие правильность делаемых авторами научно-методологических выводов. Учитывая, однако, достаточную новизну подходов в проблеме управления затратами на обеспечение качества готовой продукции, изложенных в данной статье, авторы будут благодарны тем заинтересованным в её решении читателям, которые пришлют свои замечания в адрес исследователей.

Список использованных источников

1. Блошенко Т.А. *Методология налогообложения организаций при добыче и комплексной переработке минерального сырья: дисс. ... д-ра экон. наук: 08.00.10 / Финансовый университет при Правительстве Российской Федерации. Москва, 2019. 317 с.*
2. Дзедик В.А. *Методологические подходы к совершенствованию систем менеджмента качества в условиях информатизации: дисс. ... д-ра экон. наук: 08.00.05 / ФГБОУ ВО «Российский экономический университет имени Г. В. Плеханова». Волгоград, 2019. 399 с.*
3. Зюзя Е.В. *Формирование и развитие экономического механизма межотраслевых связей в мясопродуктовом подкомплексе: дисс. ... д-ра экон. наук: 08.00.05 / Новосибирский государственный аграрный университет. Красноярск, 2019. 330 с.*
4. Кулакова Ю.Н. *Формирование и реализация стратегии операционной деятельности промышленного предприятия: теория и методология: дисс. ... д-ра экон. наук: 08.00.05 / ФГАОУ ВО «Южно-Уральский государственный университет (национальный исследовательский университет)». Челябинск, 2019. 455 с.*
5. Сыщикова Е.Н. *Модернизация системы управления наукоемкими предприятиями в условиях перехода к новому технологическому укладу: дисс. ... д-ра экон. наук: 08.00.05 / ФГБОУ ВО «Воронежский государственный технический*

университет». Москва, 2020. 314 с.

6. Халын В.Г. Развитие логистических систем распределения на основе активизации транзитного потенциала ЮФО: дисс. ... д-ра экон. наук: 08.00.05 / ФГБОУ ВО «Ростовский государственный экономический университет (РИНХ)». Ростов-на-Дону, 2020. 279 с.

References

1. Bloshenko T.A. Methodology of taxation of organizations in the extraction and complex processing of mineral raw materials: diss. ... Doctor of Economics: 08.00.10 / Financial University under the Government of the Russian Federation. Moscow, 2019. 317 p. (in Russian).

2. Dzedik V.A. Methodological approaches to improving quality management systems in the context of informatization: diss. ... Doctor of Economics: 08.00.05 / FGBOU VO "Plekhanov Russian University of Economics". Volgograd, 2019. 399 p. (in Russian).

3. Zyuzya E.V. Formation and development of the economic mechanism of interbranch relations in the meat products

subcomplex: diss. ... Doctor of Economics: 08.00.05 / Novosibirsk State Agrarian University. Krasnoyarsk, 2019. 330 p. (in Russian).

4. Kulakova Yu.N. Formation and implementation of the operational strategy of an industrial enterprise: theory and methodology: diss. ... Doctor of Economics: 08.00.05 / FSAEI HE "South Ural State University (National Research University)". Chelyabinsk, 2019. 455 p. (in Russian).

5. Syshhikova E.N. Modernization of the management system of knowledge-intensive enterprises in the transition to a new technological order: diss. ... Doctor of Economics: 08.00.05 / Voronezh State Technical University. Moscow, 2020. 314 p. (in Russian).

6. Halyn V.G. Development of logistics distribution systems based on the activation of the transit potential of the Southern Federal District: diss. ... Doctor of Economics: 08.00.05 / Rostov State Economic University (RINH). Rostov-on-Don, 2020. 279 p. (in Russian).

ЗАХАРЧУКОксана Володимирівна
oksana.zakharchuk@mzeid.in**КОВАЛИК**Оксана Анатоліївна
o.a.kovalik@mzeid.in**КОВТУНЕНКО**Ксенія Валеріївна
k.v.kovtunenka@mzeid.inстудентка, Державний університет
"Одеська політехніка"старший викладач, Державний
університет "Одеська політехніка"д.е.н., професор, зав. кафедри,
Державний університет "Одеська
політехніка"

УДК 658:330.131.7

ПРЕВЕНТИВНЕ УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ НА ПІДПРИЄМСТВІ**PREVENTIVE RISK MANAGEMENT IN THE ENTERPRISE**DOI: [https://doi.org/10.37634/efp.2021.5\(1\).5](https://doi.org/10.37634/efp.2021.5(1).5)**ZAKHARCHUK Oksana** – student, State University "Odessa Polytechnic"**KOVALYK Oksana** – Senior Lecturer, State University "Odessa Polytechnic"**KOVTUNENKO Kseniia** – Doctor of Economics, Professor, Head of department, State University "Odessa Polytechnic"

Розглянуто основні визначення ризику, основні види та вплив ризиків, які виникають у діяльності підприємства. Кожен етап процесу управління ризиками розглянуто як окремий елемент, і як одна складова цілого процесу. Розглянуто превентивний метод управління ризиками та механізм його реалізації. Превентивне управління розглянуто як процес скоординованих попереджувальних дій, які націлені на запобігання та мінімізацію збитків. Визначено основну задачу превентивного управління, яка полягає у виявленні та усуненні можливих причин виникнення ризику. Прописано застосування превентивного методу, його вплив на взаємозв'язок кожного процесу діяльності. Описана необхідність впровадження превентивного методу й оцінка його впливу на діяльність підприємства.

* * *

In modern conditions, when changes in the external environment occur quite often, the probability of risks increases, there is a need to study and develop a risk management system for each enterprise separately, depending on its specifics. The article considers the main definitions of risk, its impact on the company's activities. The main types of risks that arise in any direction of business activity are considered. The impact of these risks on the company's activities is determined. It is determined that each risk can be considered as a negative financial result of activity or the probability of loss of profit, as well as a positive result of activity in the form of additional unplanned profit. The article considers risk management at the enterprise as an integrated system. Each stage of the risk management process is considered as a separate element and as one component of the whole process. There are three approaches to risk management: adaptive, integrated, and preventive. One of the methods of risk management the article considers the preventive method, the mechanism of its implementation. Preventive management is considered from the point of view of a scientific approach as a process of developing and implementing coordinated preventive actions aimed at preventing and minimizing losses from the impact of possible risks on the enterprise. The main task of preventive management is defined, which is to identify and eliminate possible causes of risk. The use of the preventive method and its impact on the interrelation of each activity process are prescribed. It also describes the need to introduce preventive analysis and assess the impact of internal and external factors on business activities. It is determined that the active application of the risk management system using the preventive method, provided that it quickly responds to changes that occur during the company's activities, forms a risk prevention system that allows you to work continuously and covers all areas of activity of all structural divisions of the enterprise, changing the general principles and generally accepted management culture.

Ключові слова: ризик, види ризиків, етапи управління ризиками, методи управління ризиками, превентивне управління**Keywords:** risk, types of risks, stages of risk management, risk management methods, preventive management**ВСТУП**

У сучасному світі, повному великих можливостей для розвитку, будь-яка підприємницька діяльність, яка реалізує свою діяльність в умовах ринку, обов'язково пов'язана з підприємницькими ризиками. Тому основним критерієм постійної і прибуткової працездатності підприємства є можливість чітко спрогнозувати, проконтролювати і відкоригувати можливі відхилення, тобто конкретно й чітко управляти ризиками. Вивчаючи управління ризиками на підприємстві необхідно розглядати в межах усього підприємства як комплексний підхід до ризик-менеджменту. Постійний моніторинг і тотальне управління ризиками надають результативний вплив на підприємство і створює можливість успішно функціонувати на ринку в галузі, володіти високою конкурентоспроможністю, мати фінансову стабільність і прибутковість.

емство і створює можливість успішно функціонувати на ринку в галузі, володіти високою конкурентоспроможністю, мати фінансову стабільність і прибутковість.

Реалії сучасних економічних відносин змушують вести активну, постійну боротьбу серед підприємств за якість продукції, яку випускають, за якість послуг, що надаються. Вся ця боротьба відбувається в постійній нестабільності й мінливості споживчого ринку. Це змінило підхід до процесу управління підприємницькою діяльністю й на структуру управління ризиками загалом. Управління тепер розглядається у комплексному підході, вивчаючи кожен процес як окремо, так і загалом, увага приділяється управлінню

у реальному часі у перспективі на майбутнє. Управління повинно залишатися таким же ефективним, комплексним і високонадійним, за умови недостатньої інформації про навколишнє середовище й об'єкти, якими необхідно управляти.

Методологічну та інформаційну базу склали праці вітчизняних та закордонних вчених. Управління ризиками досліджували різні автори. В.М. Писаревський, О.Д. Стещенко вивчали різні підходи до управління ризиками на підприємстві. В.М. Гранатуров аналізував підприємницькі ризики, класифікував та надавав кількісну оцінку. К.В. Ковтуненко, О.М. Коваленко, О.В. Станіславик, В.І. Захарченко, Ю.Г. Козак, О.М. Коваленко, Н.С. Мамонтенко, В.В. Бальтюкевич вивчали управління ризиками зовнішньоекономічної діяльності. В.М. Распопов розглядав антикризове управління ризиками застосовуючи превентивний метод. Л.А. Філіппов, М.Л. Філіппов аналізували ризики за методом Вексичкого. Однак у наукових працях недостатньо уваги приділяється саме превентивному управлінню ризиками.

МЕТА роботи – визначити важливість превентивного управління ризиками на підприємстві.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

У дослідженні питань превентивного управління ризиками використовуються методи узагальнення, аналізу та системного підходу.

РЕЗУЛЬТАТИ

Ризики можна розглядати як ймовірність втратити прибутку або інші економічно-вигідні можливості. Найчастіше ризик сприймають як небезпеку, тобто загрозу негативних наслідків. Ризик можна розглядати як прийняття ймовірності настання ризикової

події, усвідомлення можливих наслідків, а також як відповідальність керівника й інших осіб за певний виробничий процес, у якому може виникнути ризикова подія. З погляду економічних наслідків суб'єкт ризику є несприятливий результат фінансових показників або ймовірність втрати прибутку, а також і взаємозв'язок і з можливою ймовірністю отримання позитивного результату, тобто прибутку.

Аналіз літературних джерел [1,3,4,9] дозволяє зробити висновок, що ризики виникають у будь-якій діяльності господарюючих суб'єктів, саме тому вони вимагають постійного аналізу й контролю. Необхідний постійний пошук рішень для вдосконалення управління ризиками. У законі України «Про підприємництво» поняття підприємництва визначено як безпосередня самостійна систематична на власний ризик діяльність з виробництва продукції, виконання робіт, надання послуг із метою отримання прибутку [6]. Це означає, що законодавчо закріплено, що будь-яка підприємницька діяльність передбачає певні ризики. Для точної оцінки ризиків необхідно вивчити види ризиків та методи їх управління.

Існують різні визначення ризику, в основному ризик розглядається як багатогранна категорія. Ризик – це діяльність, яка пов'язана з правильною, точною й актуальною оцінкою невизначеного досягнення результату. Загалом ризиком називають можливу появу несприятливої ситуації, яка призведе до певних втрат.

Виходячи з наведених визначень на рис. 1, можна зрозуміти, що більшість авторів вважає, що ризик – це виключно негативний результат. Але вивчаючи ризики необхідно розуміти, що ризики – це можливість одержання й позитивного результату.

Рис. 1. Визначення поняття «ризик» [2, 8, 10]

Зовнішньоекономічна діяльність не є винятком і так як і підприємницька є досить ризикованою. Для того щоби швидко реагувати на ризики, що виникли, необхідно визначити, які ризики можливі та їх взаємозв'язок.

Існують основні види ризиків, які виникають у будь-якому напрямі підприємницької діяльності. Розглянемо їх детальніше.

Господарсько-правові ризики, які найчастіше пов'язані з певними особливостями національного ринку, виникають у результаті відмінності в законодавчій базі та нормативних актах, які регулюють зов-

нішньоекономічну діяльність.

Політичні ризики проявляються через вплив політичної обстановки в конкретній країні. Перевороти, революції та інші схожі події суттєво змінюють мету й напрям розвитку країни, а також впливають на зовнішньоекономічну діяльність підприємства.

Міжнародні ризики, які пов'язані зі змінами правил ведення торгівлі, регулюються міжнародними відносинами та впливають на світовий ринок. Міжнародні організації, наприклад ООН, розробляють певні правила і стандарти ведення підприємницької діяльності, вони ж вводять заборони, обмеження і спроще-

ння на ведення підприємницької діяльності.

Фінансові ризики виникають під час виконання розрахунків через банківські установи у разі здійснення оплати товарів чи послуг. Банки і кредитні організації залежать від змін курсу цінних паперів, інфляції, коливань валютного курсу, процентних ставок на кредит.

Комерційний ризик виникає на етапі реалізації товарів або послуг на ринку, він виникає у разі зміни попиту в результаті формування більш вигідних пропозицій від конкурентів.

Будь-який вид підприємницької діяльності на сьогодні включає безліч видів ризиків, які впливають на можливість реалізувати діяльність, але не варто забувати про те, що виходячи на міжнародний ринок, вплив усіх ризиків збільшуються в кілька разів. Саме тому необхідно правильно й чітко управляти цими ризиками.

Управління ризиками – це процес прийняття та реалізації стратегічних рішень, спрямованих на подолання невизначеності, контроль ризикових ситуацій, мінімізацію втрат у разі їх неминучості [5].

Управління ризиками на підприємстві – це етапний процес, який реалізується на основі чіткого взаємозв'язку кожного етапу. Цей процес має бути однією зі складових загального управління підприємством.

Спочатку необхідно визначити і проаналізувати ризики, після цього необхідно проаналізувати можливі альтернативні методи управління ризиками. На основі даного аналізу можна вибрати метод, який найбільше підходить для підприємства й можливого ризику. Далі відбувається реалізація обраного методу управління ризиками. У кінцевому підсумку проводиться моніторинг отриманих результатів, виправлення помилок та вдосконалення методу управління ризиками.

Контроль ризиків допомагає виявити способи швидкого реагування на ймовірні ризики, що виникли. Застосування різних заходів може допомогти зрівноважити можливості підприємства й його ризики. Моніторинг ризиків є одним з основних інструментів забезпечення якісного управління.

Методи управління ризиками поділяються на дві групи:

- 1) превентивне управління;
- 2) відшкодування втрат.

Найчастіше застосовують два методу одночасно для отримання більшого управлінського ефекту. Розглянемо превентивне управління як один із методів управління ризиками.

Превентивним управлінням називається комплекс заходів, спрямований на недопущення чи запобігання виникнення несприятливого стану керованого об'єкта, методом аналізу внутрішніх і зовнішніх можливостей [7].

Основна мета превентивного управління – виявити й усунути можливі причини виникнення ризикового стану. Для цього необхідно проаналізувати об'єкт управління, його процеси та реальний стан на конкретний момент, виявити ймовірні несприятливі стани керованого об'єкта та визначити зовнішні фактори, які впливають на стан об'єкта. Після чого буде можливим прийняти рішення з реалізації усунення або ослаблення виникнення ризикового стану. Своєчасна

реакція застосування превентивного управління дозволяє значно зменшити витрати ресурсів на виконання об'єктом заданих завдань. Витрати, які були витрачені на виявлення й усунення несприятливих обставин не такі великі, як витрати, які були витрачені на усунення кризового стану об'єкта.

Тому дуже важливо почати вирішувати проблеми на початковому етапі, до того як вони приймуть незворотний характер і приведуть до кризових наслідків. Важливо проаналізувати об'єкт управління загалом й кожен процес окремо для більш детального аналізу, щоби визначити, де можуть виникнути слабкі місця. Потім необхідно зміцнити ці місця або замінити певні процеси новими, більш вдосконаленими, в яких відсутні недоліки.

Як і будь-яка інша система управління, превентивне управління ризиками повинно реалізовуватись з обов'язковим зворотнім зв'язком. Кожне прийняте управлінське рішення повинно бути застосовано і відображено на загальних показниках підприємницької діяльності. Оцінювати вплив методів управління необхідно на основі очікуваних показників ефективності підприємницької діяльності та рівня їх зміни.

Кожному керівнику необхідно розуміти, що краще вирішення проблеми – це уникнення й недопущення серйозних проблем і негативних наслідків діяльності. Для цього необхідно створити середовище, в якому кожен співробітник зможе проаналізувати й усунути проблему як тільки вона з'явиться і внести зміни в процес, за який він відповідає. Треба дуже чітко розглядати проблему, визначати першопричину, а не тільки прояв проблеми. Адже якщо не усунути першопричину проблеми, а тільки ознаки і прояви цієї проблеми, вона може з'явитися знову.

Кожен ризик необхідно розглядати як можливість, а помилку, як можливий розвиток. Помилки, допущені у рішенні проблем, можуть надалі стати стимулом для розвитку. Тому важливо знати можливі варіанти вирішення проблем, що запропоновані всіма працівниками, які задіяні у процесі, в якому може виникнути проблема. Прийняті рішення відносно управління ризиків необхідно повідомляти всім особам, діяльність яких пов'язана з цими ризиками, щоби вони змогли організувати свою діяльність, враховуючи внесені зміни. Керівникам важливо мотивувати працівників на виявлення ймовірних відхилень і ризиків на ранніх етапах, щоб запобігти критичну ситуацію на підприємстві.

ВИСНОВКИ

Превентивне управління ризиками є системою, яка може забезпечити збереження конкурентних переваг та можливостей підприємства й допомогти передбачити ймовірні ризики, які можуть виникнути внаслідок змін зовнішнього і внутрішнього середовища підприємства, виявити можливі наслідки та варіанти вирішення певних проблем для досягнення ефективності діяльності підприємства. Превентивне управління повинно бути комплексним процесом, тобто направленим на взаємозв'язок різних сфер діяльності підприємства. Повинен бути постійний системний зворотний зв'язок між фінансовою, організаційною та інвестиційною діяльністю підприємства. Така взаємо-

дія відбувається на всіх стадіях функціонування підприємства, та являється основною невід'ємною частиною загального процесу управління діяльністю підприємства у жорстких умовах конкуренції.

Список використаних джерел

1. Вітлінський В.В., Маханець Л.Л. Ризикологія в зовнішньоекономічній діяльності. Київ: КНЕУ, 2008. 432 с.
2. Аналіз підприємницьких ризиків: проблеми визначення, класифікації та кількісної оцінки: Монографія / за ред. В.М. Гранатуров, І.В. Литовченко, С.К. Харічков. Одеса: Інститут проблем ринку та економіко-екологічних досліджень НАН України, 2003. 164 с.
3. Менеджмент зовнішньоекономічної та інноваційної діяльності (для магістрів) / К.В. Ковтуненко та ін. Київ: «Центр учбової літератури», 2018. С. 216–227.
4. Зовнішньоекономічна діяльність підприємств / Ю.Г. Козак та ін. Київ: Освіта України, 2012. 272 с.
5. Писаревський В.М., Стешенко О.Д. Управління ризиками. Харків: ХНАМГ, 2008. 124 с.
6. Про підприємництво: Закон України від 07. 02. 1991 р. № 698-ХІІ. Дата оновлення: 29. 01. 2020. URI: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/698-12>
7. Распопов В.М. Превентивное антикризисное управление. Москва: ИНФРА-М, 2012. 432 с.
8. Ренн О. Три десятиліття дослідження ризику. *Питання аналізу ризику*. 1999. № 1. С. 80–100.
9. Станіславик О.В., Коваленко О.М. Методичні засади формування системи ризик менеджменту в інтегрованій промисловій компанії. *Економічний журнал Одеського політехнічного університету*. 2017. № 1 (1). С. 38–45.
10. Филиппов Л.А., Филиппов М.Л. Оценка риска по методу Вексикского. Барнаул, 2000. 54 с.

References

1. Vitlinskyi V.V., Makhanets L.L. Riskology in foreign economic activity: textbook. Kiev: KNEU, 2008. 432 p. (in Ukrainian).
2. Analysis of entrepreneurial risks: problems of definition, classification and quantitative assessment: monograph / ed. V.M. Hranaturov, I.V. Lytovchenko, S.K. Kharichkov. Odesa: Institute of market problems and economic and Environmental Research of the National Academy of Sciences of Ukraine, 2003, 164 p. (in Ukrainian).
3. Management of foreign economic and innovative activity (for Masters) / K.V. Kovtunencko, et.al. Kyiv: "Center for educational literature", 2018. pp. 216–227 (in Ukrainian).
4. Foreign economic activity of enterprises / Y.H. Kozak, et.al. Kyiv: Osvita Ukrainy, 2012, 272 p. (in Ukrainian).
5. Pysarevskyi V.M., Steshenko O.D. Risk Management. Kharkiv, 2008, 124 p. (in Ukrainian).
6. On entrepreneurship: Law of Ukraine. № 698–XII of 07.02.1991. Updated: 29.01.2020. URI: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/698-12> (in Ukrainian).
7. Raspopov V.M. Preventive anti-crisis management. Moscow: Infra-m, 2012.432 p. (in Russian).
8. Renn O. Three decades of risk research. *Questions of risk analysis*. 1999. № 1. pp. 80–100. (in Ukrainian).
9. Stanislavik A.V., Kovalenko A.M. Methodological foundations of the formation of the risk management system in an integrated industrial company. *Economic Journal of Odesa Polytechnic University*. 2017. № 1 (1). pp. 38–45. (in Ukrainian).
10. Filippov L.A., Filippov M.L. Risk assessment by the Veksitsky method. Barnaul, 2000. 54 p. (in Russian).

ТУРЧИН

Наталія Василівна
snackli17@gmail.com

УДК 347.73

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ
КРИПТОВАЛЮТИ В УКРАЇНІLEGAL REGULATION OF
CRYPTOCURRENCY IN UKRAINEстудентка, Національний
юридичний університет імені
Ярослава МудрогоDOI: [https://doi.org/10.37634/efp.2021.5\(1\).6](https://doi.org/10.37634/efp.2021.5(1).6)

ТУРЧИН

Артем Васильович
skatik2017@gmail.comстудент, Національний
юридичний університет імені
Ярослава Мудрого

TURCHYN Nataliia – student, Yaroslav Mudryi National Law University

TURCHYN Artem – student, Yaroslav Mudryi National Law University

У статті досліджується питання визначення правової сутності, змісту криптовалюти. Здійснено аналіз визначення поняття криптовалюти за законопроектами стосовно обігу криптовалют в Україні; проаналізовано співвідношення категорій «криптовалюти» та «електронні гроші»; досліджуються перспективи законодавчого впровадження криптовалюти в Україні. Автор звертає увагу на новели законодавства з фінансового моніторингу, а саме окремі норми Закону України «Про запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму й фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» в редакції від 06 грудня 2019 р. щодо визначення змісту віртуальних активів. Зроблено висновок про те, що криптовалюту можна трактувати як специфічний вид електронних грошей.

* * *

Introduction. Cryptocurrency is a relatively new financial market instrument, but due to a lack of the fundamental principles of the legal regulation and legal regulation of market of cryptocurrency, individuals and legal entities, who have at their disposal the virtual assets are effectively deprived of an effective way to protect their ownership of such assets. The following key features of cryptocurrency are outlined: lack of control and restrictions on financial transactions, anonymity, the possibility of using it as an investment tool, the speed of transactions, a high degree of security.

The purpose of the paper is explores the question of definition of legal essence, the maintenance of cryptocurrency is investigated.

Results. Nature and legal uncertainty does not allow it to be identified with any of the related concepts (money, securities, currency value, means of payment, currency, money surrogate, etc.). That is, cryptocurrencies are currently in Ukraine outside the scope of legal regulation. The analysis of definition of a concept of cryptocurrency in the draft law on circulation of cryptocurrencies in Ukraine is carried out; prospects for the legislative implementation of cryptocurrency in Ukraine, in addition, the author draws attention to the novelties of the legislation on financial monitoring, namely certain provisions of the Law of Ukraine "On Prevention and Counteraction to Legalization (Laundering) of Proceeds from Crime, Financing of Terrorism and Financing of Weapons of Mass Destruction Proliferation".

Conclusion. The analysis of the characteristics of cryptocurrency leads to a conclusion that the cryptocurrency can be understood as electronic money. The paper presents a vision of further trends in the use of cryptocurrency in everyday life and business environment, opens up an opportunity for further research in the field of the cryptocurrency market, further development of Ukraine and integration to the world financial system.

Ключові слова: криптовалюта, правовий статус криптовалют, електронні гроші, фінансовий моніторинг, блокчейн

Keywords: cryptocurrency, legal status of cryptocurrency, electronic money, financial monitoring, blockchain

ВСТУП

Наукова-технічна революція докорінно змінила технічні основи матеріального світу. Економічний розвиток людського суспільства, поява й розвиток перших інформаційних та телекомунікаційних технологій, глобалізація інформаційного простору призвели до появи новітніх засобів платежу, як криптовалюти. Станом на 2021 р. кількість криптовалют у світі становить 8 одиниць. Bitcoin – найвідоміша криптовалюта на сьогодні та перша у світі за обсягом ринкової капіталізації – понад 1,069,250,252,043 \$. До найбільших за обсягом ринкової капіталізації також відносяться такі криптовалюти як Ethereum, Binance Coin, Cardano, Tether, Polkadot тощо [1]. Хоча більшість українців мало знає про криптовалюти, але сьогодні Україна входить у топ-5 країн світу за кількістю користувачів різними bitcoin-гаманцями, а все тому що українські інвестори інвестують реальні гроші в цифрову валюту [2]. Зростання попиту на криптоак-

тиви в Україні загострює увагу на двох ключових питаннях. По-перше, проблема їх належної правової кваліфікації, визначення співвідношення криптовалют з іншими засобами платежу, по-друге наскільки реальна перспектива заміни форми реальних грошей.

МЕТА роботи – визначення правового статусу криптовалют за законодавством України.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Під час проведення дослідження використано такі методи, як загальнонаукові методи (аналіз та синтез, системний аналіз, діалектичний, дедукції), і спеціальні методи (формально-логічний, тлумачення норм права та інші методи наукового пізнання).

РЕЗУЛЬТАТИ

Криптовалюта як один, проте не єдиний, з віртуальних активів є технологічним, конфіденційним, дешевим способом здійснення розрахункових операцій в усьому світі, а також через незалежність від дер-

жави та низьку вартість обслуговування є перспективною формою інвестування. Серед основних переваг криптовалюти є відсутність контролю та обмежень фінансових операцій, анонімність, можливість використання її як інвестиційного інструмента, швидкість операцій, високий ступінь захищеності. Проте є й недоліки, зокрема нестабільність її курсу, можливість ухилення від сплати податків та фінансування злочинних груп та інші форс-мажорні обставини: заборони й обмеження використання на рівні держав, війни, економічна криза.

Дослідження ринку криптовалют дозволило виокремити такі тенденції його розвитку:

- закріплення позицій Bitcoin як основної криптовалюти, поява нових криптовалют;
- криптовалюти є легітимним фінансовим інструментом у більшості держав світу;
- криптовалюта виступає новим платіжним інструментом, фінансовою інвестицією;
- поступове зниження анонімності, можливість ідентифікувати особу шляхом верифікації за паспортом на криптовалютних біржах.

У світі немає єдиних нормативно-правових актів, які б визначали правове регулювання криптовалют, але кожна країна має власні підходи регулювання у цій сфері.

Зокрема в багатьох країнах світу криптовалюта є визнаною та офіційно використовується. За даними компанії «Blackmoon Financial Group», найприйнятнішим визнано її регулювання в Японії, США, Канаді, Австралії та більшій частині Європи [3].

В Україні, станом на зараз, не існує однозначної думки стосовно правового становища криптовалют, зокрема у нас відсутня нормативна база, яка змогла б юридично обґрунтувати регулювання операцій із нею. Але уряд України проявляє зацікавленість до цифрових валют.

Рішенням національного координаційного центру кібербезпеки було доручено відповідним органам влади створити робочу групу для напрацювання нормативно-правових пропозицій із регулювання цього питання, а саме: визначення державного регулятора та порядку функціонування ринку криптовалют, встановлення порядку проведення моніторингу транзакцій із використанням криптовалют, а також порядку оподаткування доходів від здійснення криптовалютних операцій відповідно до вимог законодавства України [4].

Відсутність формальної визначеності загального правового статусу криптовалюти є предметом широкої суспільної дискусії та чисельних наукових публікацій із використання криптовалют як платіжного засобу в Україні, питань ліцензування діяльності криптовалютних бірж, оподаткування.

Вагомий внесок у дослідженні розвитку криптовалют зробили такі вітчизняні й закордонні вчені, зокрема: Т. Петрова, В. Костюченко, А. Мейш, С. Васильчак, І. Гусева, Л. Фрідкін.

Але, на наш погляд, питання з'ясування змісту, сутності та правової природи криптовалют на тепер не знайшли достатнього відбиття у науці фінансового права.

В Україні через невизначеність правової сутності

криптовалюти та відсутність спеціального законодавства з регулювання їх обігу, можна зробити деякі висновки крізь призму Цивільного кодексу.

Відповідно до ч. 1 ст. 177 Цивільного кодексу України (далі – ЦКУ) об'єктами цивільних прав є речі, зокрема гроші та цінні папери, інше майно, майнові права, результати робіт, послуги, результати інтелектуальної, творчої діяльності, інформація, а також інші матеріальні й нематеріальні блага [5].

Р. Янковский зазначає, оскільки перелік об'єктів цивільних прав, відповідно до ст. 177 Цивільного кодексу України (далі – ЦК України), є відкритим, можна стверджувати, що криптовалюту можна класифікувати як окремий об'єкт та відносити її до різновиду майна [6].

Так, згідно зі ст. 190 ЦК України, майном як особливим об'єктом вважаються окрема річ, сукупність речей, а також майнові права та обов'язки. Такий підхід загалом не суперечить вітчизняній концепції права власності.

У Верховній Раді України було зареєстровано кілька законопроектів відносно обігу криптовалют, які демонстрували різні підходи до правової кваліфікації цього інституту, але засвідчують певну зацікавленість держави стосовно належного регулювання у сфері віртуальних валют (криптовалют).

Серед них Проект Закону України № 7183 «Про обіг криптовалют в Україні» (далі – законопроект 7183) визначає криптовалюту як програмний код (набір символів, цифр та букв), що є об'єктом права власності, може виступати засобом міни, відомості про який вносяться та зберігаються в системі блокчейн у якості облікових одиниць поточної системи блокчейн у вигляді даних (програмного коду) [7].

Проект Закону України № 7183 «Про обіг криптовалют в Україні» покликає врегулювати на законодавчому рівні основні напрями державної політики у сфері обігу криптовалют, також висвітлено питання створення міністерства криптовалют, питання сплати податків.

Альтернативний проект Закону України № 7183–1 «Про стимулювання ринку криптовалют та їх похідних в Україні» (далі – законопроект 7183–1) пропонує визначити криптовалюту як децентралізований цифровий вимір вартості, що може бути виражений у цифровому вигляді та функціонує як засіб обміну, збереження вартості або одиниця обліку, що заснований на математичних обчисленнях, є їх результатом та має криптографічний захист обліку [8].

Чимало науковців підтримують ідею подібності криптовалют до бездокументарних цінних паперів. Якщо розглядати чинне цивільне законодавство України, то криптовалюти не можуть бути бездокументарними цінними паперами, які у ч. 3 ст. 3 Закону України «Про цінні папери та фондовий ринок» [9] визначаються як облікові записи на рахунку в цінних паперах у системі депозитарного обліку цінних паперів, оскільки криптовалюта не має ознак документа та емітента, а саме: не має установленної форми документа з відповідними реквізитами, що посвідчує грошове або інше майнове право, не має визначення взаємовідносин емітента цінного папера, й особи, яка має права на цінний папір, на відміну від цінних паперів, які посвідчують грошові або інші майнові

права, а також визначають взаємовідносини емітента і власника цінного паперу (ст. 194 ЦК України та ст. 3 Закону України «Про цінні папери та фондовий ринок»).

До того ж через відсутність ознак документа, навіть електронного, криптовалюта не може бути визнана грошовим сурогатом відповідно до закріпленого визначення грошового сурогата у ст. 1 Закону України «Про Національний банк України» [10].

Не вшує дискусія про те, чи є криптовалюти грошима. Складність даного питання полягає в тому, що криптовалюта не підпадає під визначення електронних грошових коштів, яке надано у ст. 15 Закону України «Про платіжні системи й переказ коштів в Україні», так згідно з п. 15.1 та п. 15.3 зазначеного Закону [11], електронні гроші – одиниці вартості, які зберігаються на електронному пристрої, приймаються як засіб платежу іншими особами, ніж особа, яка їх випускає, і є грошовим зобов'язанням цієї особи, що виконується в готівковій або безготівковій формі.

К. Пашенко, досліджуючи відмінність електронних грошей від криптовалюти, зробив висновок, що криптовалюти не мають офіційного емітента й не передплачені фіатними грошима. Необхідно зауважити, що обіг електронних грошей можна відстежити, тоді як обіг криптовалют завжди анонімний [12, с. 99].

Головна відмінність криптовалюти від електронних грошей в електронному вигляді полягає в наступному: банк має право здійснювати випуск електронних грошей, номінованих лише в гривні, для використання на території України, натомість криптовалюту можна використовувати у будь-якій країні світу, вона може емітуватися будь-якою особою та не мають прив'язки до жодної валюти. Отже, криптовалюту можна трактувати як специфічний вид електронних грошей.

28 квітня 2020 р. набрав чинності Закон України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму й фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» від 6 грудня 2019 р. (далі – Закон 361–ІХ). Відповідно до п. 13 ч. 1. ст. 1 Закону 361–ІХ, віртуальним активом є цифрове вираження вартості, яким можна торгувати в цифровому форматі або переказувати та яке може використовуватися для платіжних або інвестиційних цілей [13].

До того ж у грудні 2020 р. Верховна Рада прийняла за основу законопроект № 3637 «Про віртуальні активи» [14]. Проект Закону «Про віртуальні активи» визначає правовий статус віртуальних активів та надає юридичний захист користувачам та учасникам ринку. Ухвалення законопроекту «Про віртуальні активи» дозволить легалізувати ринок, в якому функціонуватиме новий клас активів і дозволить прибрати ризики для українського криптобізнесу.

Також Міністерство цифрової трансформації України працює над питанням стосовно розроблення проекту змін до Податкового кодексу, що передбачає лояльніше оподаткування учасників ринку віртуальних криптоактивів, зокрема зменшення ставки податку з прибутку, отриманого від діяльності на ринку, відсутність ПДВ).

ВИСНОВКИ

Отже, Україна активно впроваджує рекомендації

FATF, які вже діють у багатьох країнах світу. Закон України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму й фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» визначає криптовалюту як цифровий вираз вартості, яким можна торгувати у цифровому форматі або переводити і який може використовуватися для платіжних або інвестиційних цілей.

З огляду на те, що криптовалюти з'явилися близько 12 років тому, Україна знаходиться лише на етапі створення фундаментальної нормативної бази для забезпечення використання криптовалют в Україні.

Створення належного нормативно-правового механізму регулювання криптовалюти є складовою успішної інтеграції української економіки в міжнародне інноваційне середовище. Від створення сприятливого середовища для бізнесу у сфері віртуальних активів, Україна зможе отримати додаткові надходження до бюджету за рахунок податків, а учасники ринку матимуть юридичний захист.

Список використаних джерел

1. Top 100 Cryptocurrencies by Market Capitalization. CoinMarketCap. 2021. URL: <https://coinmarketcap.com>
2. CoinMarketCap. URL: <https://coinmarketcap.com/historical>
3. Blackmoon Financial Group. GoldGate. URL: <https://goldgate.io/#quang-cao-pro>.
4. Москальов А.А., Попова Е.М. Криптовалюта на сучасній економічній арені та перспективи розвитку bitcoin, ethereum, ripple. *Молодий вчений*. 2018. № 3. С. 680–684
5. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 р. № 435–ІV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 40–44. 356 с.
6. Янковский Р. Государства против криптовалют: история регулирования и борьбы. URL: <https://geektimes.ru/post/294871/>.
7. Про обіг криптовалют в Україні: проект Закону України від 06.10.2017 № 7183. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=62684.
8. Про стимулювання ринку криптовалют та їх похідних в Україні: Проект Закону України від 10.10.2017 № 7183–1. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=62710.
9. Про цінні папери та фондовий ринок: Закон України від 23.02.2006 р. № 3480–ІV. *Відомості Верховної Ради України*. 2006. № 31. Ст. 268. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3480–15#Text>
10. Про Національний банк України: Закон України від 23.02.2006 р. № 3480–ІV. *Відомості Верховної Ради України*. 2006. № 31. Ст. 268. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3480–15#Text>
11. Про платіжні системи та переказ коштів в Україні: Закон України від 05.04.2001 р. № 2346–ІІІ. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 29. Ст. 137. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2346–14#Text>
12. Пашенко К. Порівняльний аналіз фінансово-правової сутності електронних грошей та криптовалют. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. № 7. С. 97–100.
13. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення: Закон України від 6 грудня 2019 р. № 361–ІХ. *Відомості Верховної Ради України*. 2020. № 25. Ст. 171.
14. Про віртуальні активи: проект Закону України від 11.06.2020 № 3637. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=69110.

References

1. Top 100 Cryptocurrencies by Market Capitalization. CoinMarketCap. 2021. URL: <https://coinmarketcap.com>
2. CoinMarketCap. URL: <https://coinmarketcap.com/historical>
3. Blackmoon Financial Group. GoldGate. URL: <https://goldgate.io/#quang-cao-pro>.
4. Moskalov A.A., Popova E.M. Cryptocurrency in the modern economic arena and prospects for the development of bitcoin, etherium, pulsation. *Young Scientist*. 2018. № 3. pp. 680–684 [In Ukrainian].
5. Civil Code of Ukraine: Law of Ukraine of January 16, 2003 № 435–IV. *Information of the Verkhovna Rada of Ukraine*. 2003. № 40–44. 356 p. [In Ukrainian].
6. Yankovskiy R. States against cryptocurrencies: a history of regulation and struggle. URL: <https://geektimes.ru/post/294871/> [In Ukrainian].
7. On the circulation of cryptocurrency in Ukraine: The draft law of Ukraine of 06.10.2017. № 7183. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=62684 [In Ukrainian].
8. On the stimulation of cryptocurrency market and its derivatives in Ukraine: The draft law of Ukraine of 10.10.2017. № 7183–1 URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=62710 [In Ukrainian].
9. On securities and the stock market: Law of Ukraine of 23.02.2006 № 3480 IV. *Information of the Verkhovna Rada of Ukraine*. 2006. № 31. Art. 268. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/3480-15> [In Ukrainian].
10. On the National Bank of Ukraine: Law of Ukraine of 20.05.1999 № 679–XIV. *Information of the Verkhovna Rada of Ukraine*. 2006. № 31. Art. 268. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/679-14> [In Ukrainian].
11. On payment systems and money transfer in Ukraine: Law of Ukraine of 05.04.2001. № 2346. *Information of the Verkhovna Rada of Ukraine*. 2001. № 29. Art. 137. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2346-14> [In Ukrainian].
12. Pashchenko K. Rational analysis of financial and legal issues of electronic pennies and cryptocurrencies. *Entrepreneurship, economy and law*. 2017. № 7. pp. 97–100 [In Ukrainian].
13. On Prevention and Counteraction to Legalization (Laundering) of Proceeds from Crime, Financing of Terrorism and Financing of Weapons of Mass Destruction Proliferation: Law of Ukraine of 06.12.2019. № 361–IX. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2346-14> [In Ukrainian].
14. On Virtual Assets: The draft law of 11.06.2020 № 3637. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=62710 [In Ukrainian].

ГАЛЬЧЕНКОСофія Олегівна
gal4eko@icloud.com**КОТЕНКО**Богдан Вячеславович
bogdankotenko@ukr.net**ТЕРЕЩЕНКО**Данііл Олексійович
danter0113@gmail.comстудентка, Інститут прокуратури
та кримінальної юстиції
Національного юридичного
університету ім. Ярослава Мудрогостудент, Інститут прокуратури та
кримінальної юстиції Національного
юридичного університету ім. Ярослава
Мудрогостудент, Інститут прокуратури та
кримінальної юстиції Національного
юридичного університету ім. Ярослава
Мудрого

УДК 342.922:351.756

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ СТАТУС ІНОЗЕМЦІВ**ADMINISTRATIVE AND LEGAL STATUS OF FOREIGNERS**DOI: [https://doi.org/10.37634/efp.2021.5\(1\).7](https://doi.org/10.37634/efp.2021.5(1).7)**HALCHENKO Sofia** – student, Yaroslav Mudryi National Law University, Institute of Prosecution and Criminal Justice**KOTENKO Bohdan** – student, Yaroslav Mudryi National Law University, Institute of Prosecution and Criminal Justice**TERESHCHENKO Daniil** – student, Yaroslav Mudryi National Law University, Institute of Prosecution and Criminal Justice

З проголошенням України незалежною державою питання щодо правового статусу іноземців стало досить актуальним та часто досліджуваним серед науковців. Певні прогалини законодавства породжують деякі проблеми взаємодії держави та іноземців, що може спричинити обмеження невід'ємних прав і свобод іноземців. У статті проаналізовано правовий статус іноземців на підставі дослідження науковців та законодавства задля ширшого розуміння. Окрім цього, запропоновано шляхи розв'язання проблем. У статті аналізується судовою практика, як приклад того, як саме впливають прогалини законодавства на процес видворення або повернення іноземців.

* * *

Introduction. Today, the issue of administrative and legal status of foreigners is very important because our country needs clearer and more regulated legislation, which will not allow such phenomena as illegal migration, abuse of rights of foreigners in our country, non-compliance with duties, which leads to a violation of the law. In turn, the legislation must meet all requirements and not violate well-known human values and freedoms, so it is subject to change to improve the life of every person, regardless of his position in the state.

Scientific research on foreigners and their legal and social status has been done by many researchers. Among them are such scientists as L. Voevodin, M. Inshin, T. Kirilova, M. Matuzov, M. Vitruk, O. Skakun, M. Mochulska., V. Marchenko, T. Drakokhrust, V. Zui, I. Boyko, et.al.

The purpose of the paper is to study the administrative and legal status of foreigners in Ukraine, to compare Ukrainian legislation with the international standards, to analyze statistics and court practice on issues of foreigners, to analyze of scientific approaches to understanding the concept of "foreigner".

Results. With the proclamation of Ukraine as an independent state, the issue of the legal status of foreigners has become quite relevant and often studied among researchers. Certain gaps in the legislation create some problems of interaction between the country and foreigners, which can lead to restrictions on the inalienable rights and freedoms of foreigners. The paper analyzes the legal status of foreigners on the basis of research by scholars and legislation for a broader understanding. In addition, ways to solve problems are suggested in this work. The paper analyzes the case law as an example of how gaps in the legislation affect the process of expulsion or return of foreigners.

Conclusions. After analyzing the current legislation on the rights and freedoms of foreigners and stateless persons, it can be stated that the rights and freedoms of foreigners and stateless citizens almost completely coincide with the rights and freedoms of citizens of Ukraine. Although foreigners are subject to individual restrictions on entry into Ukraine and the possibility of returning and forcibly expelling foreigners and stateless persons from Ukraine, such measures are used solely to protect the Ukrainian people and cannot be used unreasonably. It is important for every foreigner to be able to defend their rights and appeal to higher authorities in accordance with international standards. In practice, return and expulsion procedures are not always carried out effectively, which can lead to a significant delay in the procedure, which indicates that the implementation of these measures by special bodies is not yet perfect. Based on statistics and a review of current realities, we conclude that now is the right time to modernize the mechanisms for cooperation between special bodies and foreigners and give foreigners a wider range of rights before joining the EU and after Covid-19 time.

Ключові слова: іноземці, адміністративно-правовий статус іноземців, особи без громадянства, примусове повернення, примусове видворення, заходи примусу

Keywords: foreigners, administrative and legal status of foreigners, stateless persons, forced return, forced expulsion, coercive measures

ВСТУП

На сьогодні питання про адміністративно-правовий статус іноземців є досить важливим через те, що

наша держава потребує більш чіткого та урегульованого законодавства, котре не дозволить проявлятися таким явищам, як нелегальна міграція, зловжи-

вання правами іноземцями на території нашої країни, недотримання виконання обов'язків, що призводить до порушення норм законодавства. Зі свого боку законодавство має відповідати всім вимогам і не порушувати загальновідомі людські цінності та свободи, тому підлягає змінам у бік покращення життя кожної людини незалежно від її становища в державі.

Наукові розвідки відносно іноземців та їх правового й соціального статусу робили чимало дослідників. Серед них такі вчені як Л. Воеводін, М. Іншин, Т. Кирилова, М. Матузов, М. Вітрук, О. Скакун, М. Мочульська., В. Марченко, Т. Дракохруст, В. Зуй, І.Бойко та багато інших.

МЕТА роботи – дослідження адміністративно-правового статусу іноземців в Україні, порівняння українського законодавства з міжнародними стандартами, аналіз статистики та практики судів із питання про іноземців, проаналізувати наукові підходи до розуміння поняття «іноземець».

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

У статті ми вважали за доцільне використати як загальнонаукові, так і спеціальні методи: пізнання, зокрема методи аналізу, спостереження, класифікації, узагальнення, порівняльно-правовий, а також наукового пізнання.

РЕЗУЛЬТАТИ

На початку звернемось до міжнародних актів, які діють в Україні та закріплюють основні права та обов'язки іноземців. Україною ратифіковано багато міжнародно-правових договорів, які врегульовують основні права та статусу іноземців. До них входять Загальна декларація прав людини 1948 р., Віденська конвенція про дипломатичні зносини 1961 р., Віденська конвенція про консульські зносини 1963 р., Міжнародний пакт про громадянські та політичні права 1966 року, Декларація про права людини відносно осіб, що не є громадянами країни, в якій вони проживають, 1985 р.

У цих договорах можна виділити такі статті. Ст. 3 Загальної декларації прав людини 1948 [1] встановлює недоторканість усіх людей, Українська сторона також дублює її у ст. 3 Конституції України [2]. Також треба звернути увагу на ст. 7, яка зрівняла всіх людей перед законом, аналогічний сенс викладений у п.1 ч.1 ст. 129 Конституції України. Дуже важливою є ст. 13, вона закріплює можливість усім людям право вибирати свого місця проживання та перетинати кордон країн, фактично цей пункт дозволяє перебувати в статусі іноземця на території іншої країни, у національному законодавстві він дублюється у ст. 33 Конституції України.

Віденська конвенція про дипломатичні зносини 1961 р. особлива тим, що у ст. 3 прописано загальні функції дипломатичного представництва, до якого входить і захист прав громадян цього дипломатичного представництва [3]. Аналогічні повноваження закріплює ч. 4 ст. 5 Закону України «Про дипломатичну службу» для дипломатичних установ України [4].

Віденська конвенція про консульські зносини 1963 р. у ст. 5 покладає на консула обов'язок у відстоюванні інтересів та допомозі громадянам своєї країни. Фак-

тично ці акти допомагають країнам впливати та контролювати права та свободи їх громадян на території інших країн [5].

Міжнародний пакт про громадянські та політичні права 1966 р. у ст. 13 забороняє депортувати іноземця, який законно перебуває на території будь-якої держави-учасниці цього пакту, а ст. 26 закріплює рівність усіх людей перед законом, та забороняє прояв дискримінації до них [6]. Ці пункти важливі для того, щоб унеможливити ущемлення у правах осіб за їх громадянство або підданство. Також вони дублюються у ст. 26 Закону України від 22.09.2011 «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства» [7].

Декларація про права людини відносно осіб, що не є громадянами країни, у якій вони проживають, 1985 р. має найбільшу кількість статей, що закріплюють усі основні права та обов'язки кожного іноземця за кордонами своєї країни [8].

Ці міжнародні акти гарантують іноземцям захист їх природних прав та інтересів на міжнародному рівні. Аналізуючи ці міжнародні акти, ми можемо побачити, що Україна перебудовує своє національне законодавство в бік збільшення прав іноземців на її території.

Слід сказати, що національне законодавство у Законі України «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства» пропонує визначення терміну «іноземець» як особа, яка не перебуває у громадянстві України і є громадянином або підданим іншої держави або держав. Вона – рівноправна особа в усіх загально-визнаних правах і свободах, тож держава, до якої вони прибули, повинна повністю забезпечити їх у цьому. Задля того щоб жодна країна не порушувала права людини, прийнято чимало міжнародних договорів, що допомагають стримувати державу від недотримання певних правил і приписів.

Ми зацікавлені у тому, аби чітко розглянути чинне законодавство в Україні та в європейських країнах, і запропонувати деякі зміни, котрі можуть надати можливість іноземцям мати ширші права у майбутньому. Зокрема, адміністративно-правовий статус кожного іноземця визначається за допомогою міжнародних договорів про права та свободи, а також законодавством тієї країни до якої вони прибувають.

Згідно зі ст. 26 Конституції України, іноземці та особи без громадянства, що перебувають в Україні на законних підставах, користуються тими самими правами і свободами, а також несуть такі самі обов'язки, як і громадяни України, – за винятками, встановленими Конституцією, законами чи міжнародними договорами України. Іноземцям та особам без громадянства може бути надано притулок у порядку, встановленому законом. У такий спосіб з'ясуємо, що громадяни інших країн, котрі прибувають на територію нашої держави, майже рівні в правах із громадянами України. Більш окремі положення, права та обов'язки, а також винятки обумовлені в Законі України «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства» від 22.09.2011 та в Законі України «Про громадянство України» від 18.01.2001 [9].

Тому можна зробити висновок, що до елементів адміністративно-правового статусу входять різноманітні права та обов'язки. Серед вчених панують думки про більш «ширший» підхід до визначення адмініст-

ративно-правового статусу за допомогою включення до нього додаткових складових.

Важливим аспектом для кожної фізичної особи є її адміністративна правосуб'єктність. Зазначимо, що адміністративна правосуб'єктність є сукупністю адміністративної правоздатності та адміністративної дієздатності. Якщо у громадян України вона виникає з народження та присутнє до смерті або припинення громадянства, то в іноземців або осіб без громадянства вона з'являється після перетину кордону України, а припиняється після залишення її території, смерті або отримання громадянства України [10, с. 89]. Для законного перебування на території України іноземець згідно з п. 2, ч. 1 ст. 13 Законом України «Про Єдиний державний демографічний реєстр та документи, що підтверджують громадянство України, посвідчують особу чи її спеціальний статус» від 20.11.2012 повинен отримати один із документів, таких як: картка мігранта, посвідка на постійне проживання; посвідка на тимчасове проживання, посвідчення особи без громадянства для виїзду за кордон, посвідчення біженця, проїзний документ біженця, посвідчення особи, яка потребує додаткового захисту [11]. Так, О.М. Бандурка відніс до елементів вищезазначеного статусу адміністративну правосуб'єктність, права, обов'язки, заборони та відповідальність [12, с. 200]. В.М. Горшеньов розкриває зміст адміністративно-правового статусу через права, свободи, юридичні обов'язки та юридичну відповідальність. [13, с. 53]. М.В. Вітрук зазначає, що до його структури входять сукупність прав, обов'язків та законних інтересів [14, с. 147]. Отже, проаналізувавши думки різних вчених можна дійти до висновку, що основними складовими адміністративно-правового статусу іноземців є комплекс прав та обов'язків, а інші елементи є факультативними й залежать від суб'єктивних позицій авторів. Розкриваючи поступово елементи адміністративно-правового статусу іноземців, ми будемо дотримуватися класифікації О.М.Бандурки.

Визначення обсягу прав та обов'язків іноземців є необхідним задля встановлення чітких меж та поняття про їхню дієздатність та правоздатність. Стосовно основних прав та свобод іноземців, – вони майже повністю збігаються з правами громадян, передбачених Конституцією й законами України. На них покладаються також обов'язки дотримуватися Конституції України та інших нормативно-правових актів, не посягати на права і свободи, честь і гідність інших людей, інтереси суспільства та держави.

Важливою вимогою для іноземців є фінансове забезпечення для в'їзду в Україну. Цей механізм прописаний у постанові Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку підтвердження достатнього фінансового забезпечення іноземців та осіб без громадянства для в'їзду в Україну, перебування на території України, транзитного проїзду через територію України і виїзду за її межі та визначення розміру такого забезпечення» від 04.12.2013 та встановлює у п. 3 цієї постанови обов'язок для більшості іноземців мати кошти у 20-кратному розмірі прожиткового мінімуму на одну особу з розрахунку на місяць, встановленого в Україні на день їх в'їзду в Україну [15].

Проаналізувавши підстави для перебування іно-

земців у ст. 4 Закону України «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства», розуміємо, що Україна відкрита для осіб, що прибувають на територію нашої держави з метою заробітку, навчання, проживання тощо.

Варто зазначити, що існують випадки, коли через протиправні дії іноземця держава повинна застосувати заходи примусу для його повернення або видворення зі своєї території. У цих випадках в Україні застосовується «Інструкція про примусове повернення і примусове видворення» від 23.04.2012 [16].

Проте існують певні обмеження в реалізації прав іноземців та осіб без громадянства. Держава може обмежити правоздатність іноземців – їм не доступні у загальному порядку політичні права, тобто обирати й бути обраним, бути членом політичної партії, брати участь у референдумі. Обмеження також стосуються і призову іноземців та осіб без громадянства до Збройних Сил України, але вони можуть у порядку закону укласти контракт про проходження військової служби в лавах української армії. Винятком із правил є реторсія, тобто обмежувальні заходи, які вимушена застосовувати одна держава у відповідь на несправедливі, недружні дії іншої держави. Таке рішення про обмеження дієздатності іноземців та осіб без громадянства приймається Кабінетом Міністрів України у відповідь на дії тих держав, де порушуються права і свободи громадян України. Стосовно відповідальності, слід зазначити, що іноземці та особи без громадянства несуть також відповідальність, як і громадяни України, відповідно до чинного законодавства. Особливістю відповідальності цих категорій є те, що до них можуть бути застосовані додаткові санкції: добровільне повернення, примусове видворення, примусове повернення, видача, скорочення строку перебування, передача для відбування покарання.

Визначення термінів «примусове повернення» та «примусове видворення» наведено у п. 2 Розд. 1 «Інструкції про примусове повернення і примусове видворення з України іноземців та осіб без громадянства». Слід розуміти як певну систему адміністративно-правових заходів, спрямованих на примушування іноземців, які незаконно перебувають в Україні, покинути її територію всупереч їх волі та бажанню. Тому згідно з Інструкцією примусове повернення іноземця може бути застосоване лише на основі рішення про примусове повернення чи примусове видворення одного з компетентних органів, а саме Державною Міграційною Службою, органом охорони державного кордону, Службою Безпеки України на підставі винесеної за позовом цих органів/підрозділів постанови адміністративного суду про примусове видворення. Такі радикальні дії стосовно іноземців та осіб без громадянства не можуть виконуватися безпідставно, для захисту своїх прав вони мають право оскаржити подібні рішення, що каже про демократичність такої системи.

Підстава для ухвалення такого рішення міститься у п. 5 Розд. 1 «Інструкції про примусове повернення і примусове видворення з України іноземців та осіб без громадянства»: поведінка особи, що не відповідає національному законодавству України про правовий статус іноземців та осіб без громадянства; вчинки, що суперечать інтересам національної безпеки України

чи охорони громадського порядку; якщо це необхідно для охорони здоров'я, захисту прав і законних інтересів громадян України; якщо іноземець був затриманий під час намагань перетнути кордон або вже перетнувши кордон органами охорони державного кордону в межах контрольованих ними прикордонних районів.

Слід приділити увагу умовам, за яких до іноземця чи особи без громадянства не можна буде застосувати примусове повернення і примусове видворення. Звернувшись до ст. 31 Закону України «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства», зазначимо, що іноземців не допускається примусово повертати і примусово видворяти до країн, де їхньому життю загрожує небезпека за расовими, релігійними, національними, соціальними та політичними ознаками, якщо ця держава перебуває в стані внутрішнього чи зовнішнього збройного конфлікту та якщо їм загрожує видворення до країн, де можуть виникнути зазначені ситуації. Згідно з ч. 20 ст. 4 Закону України «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства» іноземці та особи без громадянства також не можуть бути примусово повернуті у країну походження або третю країну, яка вчинила акт агресії проти України, або у країну, яка не визнає територіальну цілісність та суверенітет України або відмовляється визнавати протиправність посягань на територіальну цілісність та суверенітет України, зокрема, голосувала проти Резолюції Генеральної Асамблеї Організації Об'єднаних Націй «Про територіальну цілісність України» від 27 березня 2014 р. № 68/262. Окрім цього, примусове повернення неможна застосовувати до іноземців, яким не виповнилося 18 років, та які підпадають під дію Закону України «Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту» від 08.07.2011. Також забороняється колективне примусове видворення іноземців.

Особа може звернутися до суду задля оскарження рішення про примусове повернення органами Державної міграційної служби, органами охорони державного кордону та органами Служби безпеки України в порядку, передбаченому законом за п.10 Розд. 1 «Інструкції про примусове повернення і примусове видворення з України іноземців та осіб без громадянства».

Якщо поглянути на ситуацію з іншого боку, то існує також механізм продовження та скорочення строку тимчасового перебування іноземців на території України, який регламентується у постанові Кабінету Міністрів України від 15.02.2012 «Про затвердження Порядку продовження строку перебування та продовження або скорочення строку тимчасового перебування іноземців та осіб без громадянства на території України» [19]. Іноземець може звернутися до органів Державної міграційної служби з проханням продовжити строк тимчасового перебування на території України у випадках: за короткостроковою візою, а також із держав із безвізовим порядком в'їзду за наявності обґрунтованих підстав, за транзитною візою у разі вимушеної зупинки на території України у зв'язку з надзвичайними обставинами, за довгостроковою візою, якщо протягом строку дії візи з поважних причин не оформлено посвідки на постійне чи тимчасове проживання. Скорочення строку може

відбуватися за відсутності підстав для тимчасового проживання зазначених у ч. 4–20 ст. 4 Закону України «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства».

Проаналізувавши практику судів, можна дійти висновку, що підставою для звернення до адміністративного суду з метою видворення іноземців може бути порушення закону про перебування іноземців на території нашої держави. Так, у справі № 937/4294/20 (2-а/937/62/20), 852/8094/20 від 08.07.2020 Третій апеляційний адміністративний суд розглянув справу про видворення громадянина Гвінеї. Так, суб'єкт владних повноважень не представив ніяких доказів вчиненням ними дій із виконання судового рішення, що було винесено раніше щодо цього громадянина. Тим не менше, також не було виявлено активних дій із боку міграційної служби із поміщення громадянина Гвінеї до пункту тимчасового перебування іноземців. Ця справа доводить той факт, що іноді процедура видворення може затягнутися або не бути доведена до кінця через відносно зухвале відношення органів, що займаються такими питаннями [17].

Окрім цього, слід звернути увагу й на рішення Печерського районного суду міста Києва № 757/65466/19-а, 2-а-527/19 від 11.02.2020, де названо перелік доказів, котрі можуть допустити, що уродженці інших країн (в цьому випадку, Грузії), іноземці, особи без громадянства мають право отримати українське громадянство або тимчасово перебувати на території України. Якщо буде надано таку інформацію, як підтвердження оформлення документів на тимчасове проживання в Україні або дозвіл на імміграцію в Україні, звернення до міграційної служби щодо продовження строку перебування, інформація про близьких родичів або приймаючої сторони на території нашої держави, власне житло в Україні, а також підтвердження законного джерела існування, тоді в уродженця Грузії були всі законні підстави перебувати у нашій державі, але через відсутність тієї інформації, його було змушено переміститися у пункт тимчасового перебування іноземців, а згодом й бути видвореним з України [18]. Усі обставини справи наводять до висновку, що видворення іноземців має відповідати всім вимогам законодавства, справа має бути підкріплена доказами про недодержання іноземцем правил перебування на території України, аби не було порушення людських прав із боку суб'єкта владних повноважень.

Задля подальшого удосконалення процесу провадження у судових справах щодо видворення та повернення іноземців, слід звернути увагу на класифікацію іноземців, запропоновану Т.В. Дракохруст [20, с.192]. Зі свого боку вона виділяє кілька категорій іноземців: іноземці, які іммігрували в Україну на постійне проживання; іноземці, які іммігрували в Україну для тимчасового працевлаштування; політемігранти (іноземці, яким надано притулок на території України); іноземці, що мають «дипломатичний імунітет», адже Закон України «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства» на них не розповсюджується, вони діють за Віденської конвенції про дипломатичні зносини, ратифікованою від 21.03.1964 та за ст. 29–31 мають недоторканість; іноземці, які перебувають на території України на підставах, передбачених міжна-

родними договорами України (наприклад, військово-службовці інших держав); також виділяється категорія іноземців нелегальних мігрантів та осіб без громадянства. У разі виявлення/затримання іноземців, які перебувають у процедурі визнання біженцем або особою, яка потребує додаткового захисту в Україні, за порушення законодавства України з прикордонних питань та про правовий статус іноземців до завершення цієї процедури (залежно від обставин справи) згідно з п. 3, Розд. 3 «Інструкції про примусове повернення і примусове видворення з України іноземців та осіб без громадянства»: органи Державної міграційної служби, органи охорони державного кордону або органи Служби Безпеки України невідкладно готують позовну заяву до адміністративного суду із: 1) взяття особи на поруки підприємства, установи чи організації, або 2) зобов'язання іноземця внести заставу, або 3) затримання іноземця з поміщенням до пункту тимчасового перебування іноземців.

За інформацією поданою Державною міграційною службою, на даний момент перебуває близько 400 тис. іноземців, з них приблизно 280 тис. проживають на підставі посвідки на постійне проживання й майже 115 тис. – на підставі посвідки на тимчасове проживання [21]. На підставі отриманих даних можна проаналізувати про відсоток іноземців на території нашої держави, порівняти з минулими роками і, звичайно ж, зрозуміти, які умови проживання іноземців надаються нашою країною, чи зручно їм перебувати на території нашої держави та визначити об'єм їх прав та свобод. З огляду на сучасні реалії, тобто в умовах карантину, що був спричинений світовою пандемією, на нашу думку, кількість іммігрантів значно зменшилась порівняно з минулими роками, адже призупинився той потік приїзду іноземців, котрий відбувався щодня. Така ситуація спричинила чимало проблем не тільки для людей, котрі мусили перебувати в іншій країні, а і для самих держав, які були вимушені повернути важливих, наприклад, робітників.

Для вдалого подальшого вдосконалення свого законодавства треба аналізувати досвід інших країн, тому ми вирішили звернути увагу на особливості польського законодавства у цих аспектах.

Нещодавно сусідня Польща вступила в Європейський Союз, куди прагне й Україна. Після вступу у безвізовий режим кількість іноземців збільшилась на її території, тому практика цієї країни може стати дуже корисною і для України.

Схожість в історії України та Польщі міграційних процесів призвели до утворення великих діаспор українців та поляків на територіях інших держав. Тобто з'явилися співвітчизники які мають закордонне громадянство. Це призвело до появи особливого ставлення до них, яке сформоване в Законі України «Про закордонних українців» та Законі Польщі «Про карту поляка» [22, 23].

Порівнюючи ці два закони М.С. Мочульська у своїй роботі «Особливості правового регулювання статусу закордонних співвітчизників в Україні та Республіці Польща: компаративістський аспект» дійшла до висновку, що Законодавство України порівняно з Польським закріплює менший обсяг прав для закордонних українців. Наприклад: картка поляка звільняє

від оплати за видачу тимчасової довгострокової візи та встановлює пільги в розмірі 37 % на залізничні поїзди тощо. Натомість статус закордонного українця не надає такий широкий список пільг для іноземця.

Автор зазначає, що законодавство Республіки Польщі містить більш деталізований виклад умов надання статусу закордонного співвітчизника на відміну від законодавства України. Тому в майбутньому Україні треба вдосконалювати законодавство в цьому напрямі [22, с. 122–123].

Важливим питанням у майбутньому може стати надання право голосу на місцевих виборах іноземцям в Україні за прикладом Фінляндії.

В.Ю. Марченко у своїй статті зазначив історію впровадження права голосу іноземців у Фінляндії. З 1991 р. право голосувати на муніципальних виборах надали всім іноземцям з умовою проживання в країні більше 2 років. Після підписання «Конвенція про участь іноземців у суспільному житті на місцевому рівні» у 1997 р. Фінляндія почала трансформувати своє законодавство, та у 1999 р. закріпили, що кожен фінський громадянин і кожен іноземець, що протягом тривалого часу проживають у Фінляндії, досягнувши вісімнадцяти років віку, мають право голосувати на муніципальних виборах і муніципальних референдумах, відповідно до закону.

Такий підхід до виборчого права на місцевому рівні допоможе задовольнити та захистити інтереси більшого пласту населення. Це залучатиме іноземців до суспільного життя, що покращить соціальні зв'язки [23, с. 315–316].

ВИСНОВКИ

Отже, проаналізували чинне законодавство стосовно прав та свобод іноземців та осіб без громадянства можна констатувати про майже повну збіжність прав та свобод іноземців та громадян без громадянства з правами та свободами громадян України. Хоча для іноземців встановлюються індивідуальні обмеження стосовно в'їзду на територію України та можливість повернення і примусового видворення іноземців та осіб без громадянства з України, але подібні заходи використовуються виключно для захисту українського народу та не можуть бути використані безпідставно. Важливим є можливість кожного іноземця відстояти свої права та подати оскарження до вищих інстанцій, що відповідає міжнародним стандартам. На практиці процедури повернення та примусового видворення не завжди виконуються ефективно, що може призвести до значного затягування процедури, це свідчить про ще не досконалість виконання цих заходів спеціальними органами. Виходячи зі статистичних даних та огляду на сучасні реалії ми дійшли висновку, що зараз слушний час для модернізації механізмів пов'язаних із взаємодією між спеціальними органами та іноземцями та надання іноземцям більш ширшого кола прав перед вступом до Євросоюзу та настання постковідної епохи.

Список використаних джерел

1. Загальна декларація прав людини: декларація, міжнародний документ від 10.12.1948 № 995_015, Дата оновлення: 10.12.1948. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015

2. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. Дата оновлення: 01.01.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-vr#Text>

3. Віденська конвенція про дипломатичні зносини: конвенція, міжнародний документ від 18.04.1961. № 995_048. Дата оновлення: 21.03.1964. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_048#Text

4. Про дипломатичну службу: Закон України від 07.06.1996 р. № 2449-VIII. Дата оновлення: 07.06.2018. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2449-19#Text>

5. Віденська конвенція про консульські зносини: конвенція, міжнародний документ від 24.04.1963. № 995_047. Дата оновлення: 24.04.1963. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_047#Text

6. Міжнародний пакт про громадянські й політичні права: пакт, міжнародний документ від 16.12.1966. № 995_043. Дата оновлення: 19.10.1973. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text

7. Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства: Закону України від 22.09.2011. № 3773-VI. Дата оновлення: 26.03.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3773-17#Text>

8. Декларація про права людини щодо осіб, які не є громадянами країни, у якій вони проживають: резолюція, міжнародний документ від 13.12.1985. № 995_227. Дата оновлення: 13.12.1985. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_227#Text

9. Про громадянство України: Закон України від 18.01.2001 р. № 2235-III. Дата оновлення: 25.08.2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2235-14#Text>

10. Адміністративне право: підручник / ред. Ю.П. Битяк. Харків: Право, 2020. 392 с.

11. Про Єдиний державний демографічний реєстр та документи, що підтверджують громадянство України, посвідчують особу чи її спеціальний статус: Закон України від 20.11.2012 р. № 5492-VI. Дата оновлення: 23.04.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5492-17#Text>

12. Бандурка О.М. Основи управління в органах внутрішніх справ України. Харків: НУВС, 1998. 480 с.

13. Горшенев В.М. Структура правового статусу громадянина у світє Конституції СССР 1977 года. *Правопорядок и правовой статус личности в развитом социалистическом обществе у свете Конституции СССР 1977 года (Вопросы теории государства и права, государственного и административного права)*: Сборник научных трудов. Саратов: Изд-во Саратовск. унта, 1980. 278 с.

14. Витрук Н.В. Основы теории правового положения личности в социалистическом обществе / ред. В.А. Патулин. Москва: Наука, 1979. 229 с.

15. Про затвердження Порядку підтвердження достатнього фінансового забезпечення іноземців та осіб без громадянства для в'їзду в Україну, перебування на території України, транзитного проїзду через територію України і виїзду за її межі та визначення розміру такого забезпечення: постанова Каб. Міністрів України від 4 грудня 2013 р. № 884-2013-п. Дата оновлення: 04.12.2013. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/884-2013-p#Text>

16. Про затвердження Інструкції про примусове повернення і примусове видворення з України іноземців та осіб без громадянства: Затв. наказом М-ва внутрішніх справ України, Адміністрації Державної прикордонної служби України, Служби безпеки України 23.04.2012 № 353/271/150 (у редакції наказу Міністерства внутрішніх справ України, Служби безпеки України 22.01.2018 № 38/77) Дата оновлення: 12.06.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0806-12#Text>

17. Постанова Третього апеляційного адміністративного суду від 06 липня 2020 р., судова справа № 937/4294/20(2а/937/62/20). URL:

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/90212151>

18. Рішення Печерський районний суд міста Києва від 16 грудня 2019 р, судова справа № 757/65466/19-а. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/87484862>

19. Про затвердження Порядку продовження строку перебування та продовження або скорочення строку тимчасового перебування іноземців та осіб без громадянства на території України: Постанова Каб. Міністрів України від 15.02.2012 № 150-2012-п. Дата оновлення: 24.12.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/150-2012-p#Text>

20. Дракохруст Т.В. Особливості правової регламентації законодавства України у сфері захисту прав іноземців та осіб без громадянства. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2017. № 1. С. 190–193.

21. Статистичні данні ДМС за 2019 та 6 місяців 2020 р. URL: <https://dmsu.gov.ua/diyalnist/statistichni-dani/statistika-z-osnovnoy-diyalnosti.html>

22. Про закордонних українців: Закон України від 04.03.2004 р. № 1582-IV. Дата оновлення: 06.06.2012. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1582-15#Text>

23. O Karcie Polaka: Ustawa Polskie z dnia 07.09.2007 r. № Dz.U. 2007 nr 180 poz. 1280. URL: http://viza.vn.ua/img/2012/06/KP_ustawa-viza.vn_ua.pdf

24. Мочульська М.Є. Особливості правового регулювання статусу закордонних співвітчизників в Україні та Республіці Польща: компаративістський аспект. *Сучасні проблеми порівняльного правознавства: зб. наук. праць*. / ред. Ю.С. Шемшученка, Я.В. Лазура. Ужгород Київ: Вид-во «Говерла», 2015. 218 с.

25. Марченко В.Ю. Право голосу іноземців в Україні та за кордоном. *Молодий вчений*. 2017. № 4 (44). С. 314–318.

References

1. Universal Declaration of Human Rights: declaration, international document dated 10.12.1948 № 995_015, Date of update: 10.12.1948. URL:

http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015 (in Ukrainian).

2. The Constitution of Ukraine: Law of Ukraine of June 28, 1996 № 254k / 96-VI. Date of update: 01.01.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-vr#Text> (in Ukrainian).

3. Vienna Convention on Diplomatic Relations: Convention, International Document of 18.04.1961. № 995_048. Date of update: 21.03.1964. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_048#Text (in Ukrainian).

4. On the diplomatic service: Law of Ukraine of 07.06.1996. № 2449-VIII. Date of update: 07.06.2018. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2449-19#Text> (in Ukrainian).

5. Vienna Convention on Consular Relations: Convention, International Document of 24.04.1963. № 995_047 Date of update: 24.04.1963. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_047#Text (in Ukrainian).

6. International Covenant on Civil and Political Rights: Covenant, International document of 16.12.1966. № 995_043. Date of update: 19.10.1973. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text (in Ukrainian).

7. On the legal status of foreigners and stateless persons: Law of Ukraine of 22.09.2011. № 3773-VI. Date of update: 26.03.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3773-17#Text> (in Ukrainian).

8. Declaration of the Human Rights of Persons Who Are Not Citizens of the Country in Which They Live: Resolution, International Document of 13 December 1985. № 995_227 Date of update: 13.12.1985. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_227#Text (in Ukrainian).

9. On citizenship of Ukraine: Law of Ukraine of 18 January 2001 № 2235-III. Date of update: 08/25/2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2235-14#Text> (in Ukrainian).

10. Administrative law / ed. Yu. P. Bytiak. Kharkiv: Pravo, 2020. 392 p. (in Ukrainian).

11. On the Unified State Demographic Register and documents confirming the citizenship of Ukraine, certifying a person or his special status: Law of Ukraine of 20.11.2012 № 5492-VI. Date of update: 23.04.2021, URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5492-17#Text> (in Ukrainian).
12. Bandurka O.M. Fundamentals of management in the bodies of internal affairs of Ukraine. Kharkiv: NUVS, 1998. 480 p. (in Ukrainian).
13. Gorshenev V.M. The structure of the legal status of a citizen in the light of the USSR Constitution of 1977. *Law and order and the legal status of the individual in a developed socialist society in the light of the Constitution of the USSR in 1977 (Questions of the theory of state and law, state and administrative law)*: Collection of scientific works. Saratov: Saratov Publishing House. unta, 1980. 278 p. (in Russian).
14. Vitruk N.V. Fundamentals of the theory of the legal status of the individual in socialist society / ed. V.A. Patyulin. Moscow: Nauka, 1979. 229 p. (in Russian).
15. On approval of the Procedure for confirmation of sufficient financial security of foreigners and stateless persons for entry into Ukraine, stay on the territory of Ukraine, transit through the territory of Ukraine and departure abroad and determination of the amount of such security: Resolution of the Cabinet. Of Ministers of Ukraine of December 4, 2013 № 884-2013-n. Date of update: 04.12.2013. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/884-2013-p#Text> (application date: 28.04.2021). (in Ukrainian).
16. On approval of the Instruction on forced return and forced expulsion of foreigners and stateless persons from Ukraine: Approved. by the order of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine, the Administration of the State Border Guard Service of Ukraine, the Security Service of Ukraine 23.04.2012 № 353/271/150 (as amended by the order of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine, the Security Service of Ukraine 22.01.2018 (38/77) Date of update: 12.06.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0806-12#Text> (application date: 28.04.2021). (in Ukrainian).
17. Resolution of the Third Administrative Court of Appeal of 6 July 2020, court case № 937/4294/20 (2a/937/62/20). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/90212151> (in Ukrainian).
18. Decision of the Pechersk District Court of the city of Kyiv of December 16, 2019, court case № 757/65466/19-a. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/87484862> (in Ukrainian).
19. On approval of the Procedure for extension of the period of stay and extension or reduction of the period of temporary stay of foreigners and stateless persons on the territory of Ukraine: Resolution of the Cabinet of Ministers. Of Ministers of Ukraine dated 15.02.2012 № 150-2012-n. Date of update: 24.12.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/150-2012-p#Text> (in Ukrainian).
20. Drakokhrust T.V. Features of the legal regulation of the legislation of Ukraine in the field of protection of the rights of foreigners and stateless persons. *Legal scientific electronic journal*. 2017 № 1. pp.190-193. (in Ukrainian).
21. LCA statistics for 2019 and 6 months 2020 URL: <https://dmsu.gov.ua/diyalnist/statistichni-dani/statistika-z-osnovnoj-diyalnosti.html> (in Ukrainian).
22. On foreign Ukrainians: Law of Ukraine of 04.03.2004 № 1582-IV. Date of update: 06.06.2012. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1582-15#Text> (in Ukrainian).
23. O Karcie Polaka: Ustawa Polskie z dnia 07.09.2007 r. № Dz.U. 2007 nr 180 poz. 1280. URL: http://viza.vn.ua/img/2012/06/KP_ustawa-viza.vn_ua_.pdf
24. Mochulska M.Ye. Peculiarities of legal regulation of the status of foreign compatriots in Ukraine and the Republic of Poland: comparative aspect. *Modern problems of comparative jurisprudence: coll. scien. works.* / ed. Yu.S. Shemshuchenko, Ya.V. Lazur. Uzhhorod Kyiv: Hoverla Publishing House, 2015. 218 p. (in Ukrainian).
25. Marchenko V.Yu. The right to vote of foreigners in Ukraine and abroad. *A young scientist*. 2017. № 4 (44). pp. 314-318. (in Ukrainian).

ГАЛАЙ

Михайло Михайлович
m.m.galay@nlu.edu.ua

УДК 342.92

КОСЯК

Ігор Васильович
i.v.kosyak@nlu.edu.uaПУБЛІЧНИЙ ІНТЕРЕС
В АДМІНІСТРАТИВНОМУ ПРАВІPUBLIC INTEREST
IN ADMINISTRATIVE LAWстудент, Інститут
прокуратури та кримінальної
юстиції Національного
юридичного університету ім.
Ярослава МудрогоDOI: [https://doi.org/10.37634/efp.2021.5\(1\).8](https://doi.org/10.37634/efp.2021.5(1).8)студент, Інститут
прокуратури та кримінальної
юстиції Національного
юридичного університету ім.
Ярослава Мудрого**HALAI Mykhailo** – student, Yaroslav Mudryi National Law University, Institute of Prosecution and Criminal Justice**KOSIAK Ihor** – student, Yaroslav Mudryi National Law University, Institute of Prosecution and Criminal Justice

Стаття присвячена аналізу дефініції «публічний інтерес». Констатується невизначеність поняття у законодавстві. Розглянуто: питання генези поняття «інтерес» у праві; поділ права на приватне та публічне; поділ інтересу на приватний та публічний. Визначений зміст публічного інтересу. Визначено види публічного інтересу. Сформовано особливості публічного інтересу. За допомогою повноважень місцевих державних адміністрацій було розглянуто ознаки публічного інтересу. У висновку визначено поняття публічного інтересу в адміністративному праві.

* * *

Today the concept of “public interest” plays a significant role in public law. It would then be important to define the concept for better understanding and application in administrative law.

The paper is devoted to the analysis of the definition of «public interest».

The uncertainty of the concept in the legislation is noted. The questions of genesis of concept of «interest» in law; division of right into private and public; division of interest into private and public interest. Considered views on the definition of interest in law. The exercise of public interest by organs of public administration by issuing administrative acts is specified. The meaning of public interest has been defined. The role of public interest in the activities of public administration bodies has been established. The importance of balancing individual and collective interests was emphasized. The types of public interest are defined, and the concept of public interest in administrative law is enshrined in domestic legislation. The ambiguity of the legal acts defining the types of public interest that are laid down in the legislation is indicated. Special features of public interest have been formed. It is further stated that the public interest is the content of the legal relationship between citizens and the public administration. The importance of State guarantees for the possibility of realizing a public interest has been established. With the help of the powers of the local State administrations, signs of public interest were examined. It has been established that it is possible for public authorities to define the concept of public interest. The use of types of public interest in legal proceedings, the safeguarding and realization of public interest by administrative law and the importance of a legislative definition of public interest have been proved.

The opinion defines the concept of public interest in administrative law as a set of private interests in administrative legal relations which (aggregate) It is provided by appropriate legal means and is implemented through executive administrative acts. In addition, the report indicates the main features of public interest.

Ключові слова: публічний інтерес, адміністративне право, інтерес, поняття, публічне право

Keywords: public interest, administrative law, interest, concept, public law

ВСТУП

Складовою предмета адміністративного права є його публічна спрямованість, адже адміністративне право врегульовує публічні правовідносини, змістом яких завжди є публічний інтерес, поняття якого виникло у вітчизняній юриспруденції порівняно нещодавно. Підходи до визначення правової природи інтересу можна охарактеризувати як одну з основних проблем адміністративного права, оскільки законодавець не дає визначення категорії «інтерес» у суто правовому полі.

Через невизначеність у нормативно-правових актах дефініції терміну «публічний інтерес», у науковому аспекті це питання було розглянуто багатьма вченими. Серед них варто виділити: В.Б. Авер'янова, Ю.П. Битяка, А.С. Васильєва, В.В. Галуцько, В.М. Гарашука, С.Т. Гончарука, А.І. Єлістратова, Р.А. Калужного, С.В. Ківалова, Л.В. Ковалюк, В.К. Колпакова, Т.О. Коломойця, Є.О. Курінного, С.В. Петкова, В.К. Шкарупа.

МЕТА статті – аналіз та дослідження правової дефініції «публічний інтерес» в адміністративно-правовому полі.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

У процесі дослідження застосовані методи логічного узагальнення інформації, порівняння та формалізації, аналізу та вивчення наукових праць учених та судової практики, групування джерел інформації, уточнення дослідженої інформації.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

В українському законодавстві існує велика кількість термінів, що не мають законодавчого визначення. Одним із таких є «публічний інтерес». Надання цьому терміну дефініції дозволить використовувати його більш широко у практиці, особливо органами публічного адміністрування, а також громадянам під час звернення. Відсутність законодавчого визначення терміну «публічний інтерес» створює прогалину у законодавстві. Особливо відчутною ця прогалина є для адміністративного права, в якому публічний інтерес відіграє важ-

ливу роль під час прийняття рішень органами публічного адміністрування.

На початку звернемося до поділу права на публічне та приватне. У Великій українській юридичній енциклопедії зазначається, що приватне право – це сукупність правил, що регулюють такі відносини між суб'єктами права, що прямо не стосуються публічної влади насамперед пов'язані з реалізацією інтересів окремих осіб, які визнаються та захищаються правом [1]. Якщо мова йде про публічне право, то варто вказати, що це сукупність правил, що регулюють відносини, пов'язані з діяльністю публічної влади. Відносини, що виникають у сфері публічного права, пов'язані з реалізацією загального інтересу суспільства [2]. Отже, різниця між приватним та публічним правом буде полягати саме в інтересі, який буде реалізовуватися під час правовідносин між суб'єктами.

У разі визначення публічного інтересу в адміністративному праві варто звернути увагу на визначення поняття «інтерес» та генезу цього поняття у праві. У Великій українській юридичній енциклопедії під інтересом розуміється вид соціального інтересу, що має суб'єктивно-об'єктивну сутність, відображається в правовій формі та реалізується у правових відносинах [3]. Аналізуючи цей термін, можна визначити, що інтерес насамперед є поєднанням об'єктивної та суб'єктивної сторони, а його реалізація можлива лише у правовідносинах.

Одним із перших, хто почав досліджувати поняття «інтерес» у праві, є Р. Ієрінг. Свою теорію він розвивав у таких працях: «Інтерес і право», «Боротьба за право», «Мета в праві». У них він вказував: що само собою суб'єктивне право вже є охоронюваним законом інтересом; інтерес є матеріальною основою права, а право зі свого боку існує для того, щоб зрівнювати інтереси у суспільстві та знаходити баланс між ними; співвідношення інтересів особи та суспільства має такий вигляд: «... якщо перший вид опікується тим, щоб як можна більше взяти, то другий усі свої зусилля спрямовує на те, щоб по змозі менше дати...» [4, с.16].

Нині думка стосовно інтересу у праві дещо змінилася. Особливо помітною буде різниця відносно розуміння самого поняття інтересу в праві або інтересу правового. Можна виокремити суб'єктивний підхід, об'єктивний підхід та підхід, в якому відбувається поєднання суб'єктивного та об'єктивного підходів. Водночас оптимальним визнається саме третій підхід, тому що за його допомогою більш повно розкривається природа інтересу та відображається його діалектичність, а саме: поєднання суб'єктивних та об'єктивних ознак. У випадку використання лише одного із перших двох зазначених підходів, не будуть розкриті такі важливі аспекти інтересу як індивідуальність або спільність інтересів [4].

Раніше доволі поширеною була думка з приводу впливу не лише правової системи, а й державної ідеології на реалізацію інтересу. Прикладом цього може бути позиція Р.А. Калюжного, який вважає, що державна ідеологія набуває великого значення під час встановлення пріоритету інтересів, тому що саме вона визначає модель правової системи [5].

Н.Ю. Пришва під публічним інтересом розуміє визнаний державою й забезпечений правом інтерес соці-

альної спільноти, задоволення якого є умовою та гарантією її існування й розвитку [4, с. 44]. Так, у змісті публічного інтересу виражається соціальна спрямованість, яка виступає, як сила, що змінює об'єктивні та суб'єктивні умови забезпечення та реалізації цього поняття.

На сьогодні існує класифікація публічного інтересу на державний, територіальний, суспільний. В основі цього поділу лежить суб'єкт, що є носієм інтересу. Під територіальним інтересом розуміють власні уявлення територіальної спільноти щодо питань, які є важливими на територіальному рівні. Водночас територіальний інтерес має два рівні: регіональний та місцевий. Суспільний інтерес визначають як інтерес суспільства або інтерес репрезентативного представника цього суспільства, пов'язаного із забезпеченням його добробуту, стабільності, безпеки та його розвитку. Правовий інтерес є видом соціального інтересу, реалізація якого здійснюється в межах правовідносин. Одним з обов'язкових елементів правовідносин є суб'єкти. Публічному та приватному суб'єкту притаманний відповідний інтерес. У залежності який це суб'єкт визначається його інтерес, публічний чи приватний. У державі завжди буде існувати різниця між публічним і приватним інтересом.

Державний інтерес є різновидом публічного інтересу, носієм якого є держава в особі відповідних державних органів.

Постає питання, що буде складати публічний інтерес? А також, що буде забезпечуватися у реалізації публічного інтересу? Науковці схильні вважати, що зміст публічного інтересу складає сукупність приватних інтересів. Однак залишається відкритим питання, який саме обсяг приватних інтересів необхідний для перетворення їх на публічний.

Так, наприклад, на думку В.В. Галунько, поняття «публічний інтерес» можна розкрити через розуміння того, що публічний інтерес є сукупністю приватних інтересів, але за цих обставин варто зазначити, що не має значення кількість осіб, що утворюють публічний інтерес, важливим буде лише законність забезпечення суб'єктом публічної адміністрації їх інтересу та чи не підмінений він корпоративним чи приватним інтересом. Отже, публічний інтерес можна визначити як важливий для значної кількості фізичних та юридичних осіб потреби, які відповідно до законодавчо встановленої компетенції забезпечуються публічною адміністрацією [6]. Т.О. Коломєць також вважає, що публічний інтерес є ні чим іншим, як тією чи іншою сукупністю приватних інтересів. Тобто публічним інтересом виступатиме будь-який приватний інтерес, під час реалізації якого будуть задіяні певні права та свободи, стосовно забезпечення яких держава має зобов'язання. За такої умови суб'єкт правовідносин вправі діяти самостійно доти, доки це не зачіпає публічний інтерес [6].

Р.А. Калюжний зі свого боку виділяє баланс індивідуального й колективного інтересів, позаяк тільки за цієї умови може бути правильне застосування, реалізація, забезпечення та розуміння публічного інтересу на дистанції.

Професор А.І. Єлістратов вважав, що змістом адміністративно-правових відносин між представником

державної влади і громадянами завжди є публічний інтерес. Бачення держави та суспільства стосовно загального блага можуть розрізнятися. Проте в усякому разі вимоги влади висуваються до громадян не як приватний інтерес окремих носіїв влади, а в ім'я загального блага. Саме така ситуація і склалася за часів соціалізму через дисбаланс співвідношення індивідуального й колективного інтересів [8].

Отже, для кращого розуміння публічного інтересу слід визначити його особливості: 1) публічним інтересом повинна забезпечуватися та сукупність потреб, яких реально потребують індивіди; 2) права і свободи людини та їхні гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави та як наслідок публічний або ж державний інтерес [7]; 3) публічність інтересів визначають такі обставини, що відповідні суб'єкти адміністративного права здійснюють владні повноваження, функції публічної влади; 4) публічні інтереси забезпечуються адміністративними засобами.

Реалізація публічного інтересу учасників адміністративно-правових відносин здійснюється через видання адміністративних актів. Ознаками адміністративного акта є його основні якості, які характеризують його сутність і призначення. Адміністративні акти спрямовуються на реалізацію інтересів суб'єктів адміністративного права. Тобто з огляду на зміст таких актів управління можна говорити про реалізацію функцій забезпечення публічних інтересів органами публічної адміністрації.

Слід визначити ознаки публічного інтересу та розглянути їх на прикладі конкретних повноважень місцевих державних адміністрацій, які відповідно входять до системи органів виконавчої влади.

Однією з ознак публічного інтересу є те, що він є невід'ємною складовою інтересів держави. За цих обставин інтерес публічний може не співпадати з інтересами приватними. Цю ознаку можна віднайти в ст. 23 Закону України «Про місцеві державні адміністрації», яка визначає повноваження місцевих державних адміністрацій у галузі соціального забезпечення та соціального захисту [9]. У результаті аналізу положень статті можна зазначити, що вони задовольняють публічний інтерес, який, крім цього, визначений як інтереси держави в інших нормативно-правових актах, оскільки спрямовані на покращення життєвого рівня соціально незахищених громадян.

У п. 3 ст. 18 Закону України «Про місцеві державні адміністрації» можна виділити таку ознаку публічного інтересу як його визначення сукупністю приватних інтересів. Згідно з цим пунктом, місцева державна адміністрація отримує від усіх суб'єктів підприємницької діяльності незалежно від форм власності інформацію, передбачену актами законодавства, для складання і виконання бюджету, ось це і є тою сукупністю приватних інтересів. Приватний інтерес у цьому випадку слід розкрити через повноваження закріплене п. 5 ст. 19, згідно з яким місцева державна адміністрація сприяє розвитку малого бізнесу. Потрібно зазначити, що ці ознаки притаманні кожному повноваженню, оскільки визначають поняття публічного інтересу. Проте у відповідному повноваженні, якась ознака більш явна та більш чітко виражена, ніж інші.

Поняття «публічний інтерес» на сьогодні ніяк не

закріплено у законодавстві. Натомість законодавець закріплює його різновиди – «суспільний інтерес» у Законах України № 2939–VI «Про доступ до публічної інформації» від 13.01.2011, № 580–VIII «Про національну безпеку України» від 02.07.2015, «державний інтерес» у Законі України № 2704–VIII «Про функціонування української мови як державної» від 25.04.2019 та територіальний інтерес у вигляді «інтереси відповідної територіальної громади» в Законі України № 155–IX «Про концесію» від 03.10.2019 [10-13]. Водночас усі зазначені вище різновиди публічного інтересу не мають законодавчої дефініції. Не зважаючи на невизначеність поняття «суспільний інтерес», воно доволі широко застосовується у судочинстві. Застосування цього терміну здійснюється судами всіх інстанцій, що робить важливість його законодавчого регулювання надзвичайно важливим питанням.

Якщо звернутися до практики адміністративних судів, то під час вирішення публічно-правових спорів важливе значення відіграє Постанова Верховного Суду від 13 лютого 2019 р. за справою № 810/2763/17. У справі, що розглядається, Державіаслужба (публічна адміністрація) звернулася до адміністративного суду з позовом про зобов'язання ТОВ «Будгенконтракт» виконати рішення про припинення будівництва, маючи на меті захист публічного інтересу певного кола осіб (членів екіпажів повітряних суден та їх пасажирів, а також людей, які проживатимуть або перебуватимуть поруч), оскільки порушення норм чинного законодавства під час будівництва вказаних об'єктів впливають на безпеку цивільної авіації, створюючи загрозу життю і здоров'ю невизначеного кола людей. Велика Палата Верховного Суду у постанові зазначає про наявність «публічного інтересу» такого спору [14]. Також надає визначення цьому поняттю і вказує, що це важливі для значної кількості фізичних і юридичних осіб потреби, які відповідно до законодавчо встановленої компетенції забезпечуються суб'єктами публічної адміністрації [14].

Не зважаючи на визначення Верховним Судом поняття «суспільний інтерес», його застосування можливе лише у разі здійснення судочинства. Так, визначення поняття «суспільного інтересу» є обов'язковим лише для органів судової влади. Під час здійснення своєї діяльності інші органи державної влади не можуть використовувати позицію Верховного Суду, викладену у справі № 810/2763/17 [14]. Тобто питання з надання терміну «публічний інтерес» законодавчої дефініції залишається відкритим. Отже, для застосування терміну «публічний інтерес» іншими органами державної влади потрібно видати необхідний нормативно-правовий акт, в якому було б визначено поняття «публічний інтерес» та визначено випадки його застосування.

ВИСНОВКИ

Слід визначити декілька важливих ознак:

1. Публічний інтерес є невід'ємним від інтересів держави, однак може не співпадати з інтересами приватними.

2. Зміна вектора приватного інтересу повинна знаходити своє відображення в зміні публічного інтересу й навпаки.

3. Публічність інтересу визначається сукупністю приватних інтересів.

4. Публічним інтересом виступатиме будь-який приватний інтерес, під час реалізації якого будуть залучені певні права та свободи, щодо забезпечення яких держава має зобов'язання.

Отже, на основі таких ознак та механізму реалізації та забезпечення, можна визначати публічний інтерес в адміністративному праві як сукупність приватних інтересів у адміністративних правовідносинах, яка (сукупність) забезпечується відповідними правовими засобами та реалізується за допомогою адміністративних актів виконавчої влади.

Список використаних джерел

1. Погребняк С.П. Приватне право. *Велика українська юридична енциклопедія: у 20 т. / редкол. О.В. Петришин та ін. Харків: Право, 2017. Т. 3: Загальна теорія права. С. 612–616.*
2. Погребняк С.П. Публічне право. *Велика українська юридична енциклопедія: у 20 т. / редкол. О.В. Петришин та ін. Харків: Право, 2017. Т. 3: Загальна теорія права. С. 651–654.*
3. Наливайко Л.Р. Інтерес публічний. *Велика українська юридична енциклопедія: у 20 т. / редкол. О.В. Петришин та ін. Харків: Право, 2017. Т. 3: Загальна теорія права. С. 193–195.*
4. Кармаліта М.В. Приватний і публічний інтерес у системі податкових правовідносин: монографія. Хмельницький: ФОП Мельник А.А., 2019. 328 с.
5. Калужний Р.А. Публічний інтерес в адміністративному праві. URL: <https://dspace.nau.edu.ua/bitstream/NAU/26547/1/Публічний%20інтерес%20у%20адміністративному%20праві.pdf>
6. Галуцько В.В. Публічний інтерес в адміністративному праві. *Форум Права*. 2010. № 4. С. 178–182.
7. Коломоець Т.О. Адміністративний примус у публічному праві України: теорія, досвід та практика реалізації: монографія. Запоріжжя: Поліграф, 2004. 404 с.
8. Елистратов А. Административное право: лекции. Москва: типография т-ва И. Сытина, 1911. 235 с.
9. Про місцеві державні адміністрації: Закон України від 09.04.1999 р. № 586–XIV: станом на 6 груд. 2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/586-14>
10. Про доступ до публічної інформації: Закон України від 13.01.2011 р. № 2939–VI: станом на 24 жовт. 2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-17>
11. Про національну безпеку України: Закон України від 21.06.2018 р. № 2469–VIII: станом на 23 квіт. 2021 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19>
12. Про забезпечення функціонування української мови як державної: Закон України від 25.04.2019 р. № 2704–VIII: станом на 11 верес. 2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2704-19>
13. Про концесію: Закон України від 03.10.2019 р. № 155–IX: станом на 20 груд. 2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/155-20>
14. Постанова Верховного Суду: Постанова від 13.02.2019 № 810/2763/17. База даних «Єдиний державний реєстр судових рішень». Судова влада України. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/79883398>
15. Конституція України: від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР: станом на 1 січ. 2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-vr>
16. Виконавча влада й адміністративне право / В.Б. Авер'янов та ін. К.: «Ін Юре», 2002. 668 с.
17. Кунцевич М. Публічні і приватні інтереси як цінності, що охороняються адміністративним правом. *Правовий вісник Української академії банківської справи*. 2014. № 2. С. 11–14.
18. Миколенко О.І. Публічний і приватний інтерес в адміністративному праві. *Правова Держава*. 2014. № 24. С. 100–104.

References

1. Pohrebniak S.P. Private law. *Great Ukrainian legal encyclopedia: in 20 vol. / O.V. Petryshyn, et.al. Kharkiv: Law, 2017. Vol. 3: General theory of law. pp. 612–616. (in Ukrainian).*
2. Pohrebniak S.P. Public law. *Great Ukrainian legal encyclopedia: in 20 vol. / O.V. Petryshyn, et.al. Kharkiv: Law, 2017. Vol. 3: General theory of law. pp. 651–654. (in Ukrainian).*
3. Nalyvaiko L.R. Public interest. *Great Ukrainian legal encyclopedia: in 20 vol. / O.V. Petryshyn, et.al. Kharkiv: Law, 2017. Vol. 3: General theory of law. pp. 193–195. (in Ukrainian).*
4. Karmalita M.V. Private and public interest in the system of tax relations: monograph. Khmelnytsky: Melnyk A.A., 2019. 328 p. (in Ukrainian).
5. Kaliuzhnyi R.A. Public interest in administrative law. URL: <https://dspace.nau.edu.ua/bitstream/NAU/26547/1/Public%20interest%20in%20administrative%20law.pdf> (in Ukrainian).
6. Halunko V.V. Public interest in administrative law. *Forum Law*. 2010. № 4. pp. 178–182. (in Ukrainian).
7. Kolomoiets T.O. Administrative coercion in public law of Ukraine: theory, experience and practice of implementation: monograph. Zaporizhzhia: Polihraf, 2004. 404 p. (in Ukrainian).
8. Elistratov A. Administrative law: lectures. Moscow: I. Sytin's printing house, 1911. 235 p. (in Russian).
9. On local state administrations: Law of Ukraine of April 9, 1999 № 586–XIV: on December 6, 2020 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/586-14> (in Ukrainian).
10. On access to public information: Law of Ukraine of 13.01.2011 № 2939–VI: on October 24, 2020 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-17> (in Ukrainian).
11. On the national security of Ukraine: Law of Ukraine of June 21, 2018 № 2469–VIII: on April 23, 2021 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19> (in Ukrainian).
12. On ensuring the functioning of the Ukrainian language as the state language: Law of Ukraine of April 25, 2019 № 2704–VIII: on September 11, 2020 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2704-19> (in Ukrainian).
13. About the concession: Law of Ukraine of October 3, 2019 № 155–IX: as of December 20, 2020 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/155-20> (in Ukrainian).
14. Resolution of the Supreme Court: Resolution of 13.02.2019 № 810/2763/17. *Database "Unified State Register of Court Decisions". Judiciary of Ukraine*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/79883398> (in Ukrainian).
15. The Constitution of Ukraine: dated June 28, 1996 № 254k / 96–VR: on January 1, 2020 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-vr> (in Ukrainian).
16. Executive power and administrative law / V.B. Averianov, et.al. Kyiv: In Yure, 2002. 668 p. (in Ukrainian).
17. Kuntsevich M. Public and private interests as values protected by administrative law. *Legal Bulletin of the Ukrainian Academy of Banking*. 2014. № 2. pp. 11–14. (in Ukrainian).
18. Mykolenko O.I. Public and private interest in administrative law. *Constitutional state*. 2014. № 24. pp. 100–104. (in Ukrainian).